

โครงการอนุรักษ์พันธุกรรมพืช
อันเนื่องมาจากพระราชดำริ

สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี

พรรณไม้ ในนาถักขาคัจราชนักอุตตตต

สนองพระราชดำริโดย
มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรดิตต

ISBN 978-974-7870-55-8

พรรณไม้ 7
ในมหาวิทยาลัยราชภัฏอุตรดิตถ์

เพลงพื้นบ้าน (อีแซว)

พืชพรรณนานา คุณค่ามากนัก
พันธุ์ไม้ธรรมชาติ ดินดาดฟ้าขึ้นปก
รู้จักดูแล ปรับแปลงสัดส่วน
โอบอุ้มผิวดิน ปฐพีชุ่มชื้น
ราชภัฏอุดรดิตต์ เป็นมิตรพืชพรรณ
บำรุงรักษา งามตาสะอาด
ไม้ใหญ่ให้ร่ม ยามลมพัดผ่าน
ไม้พุ่มที่ปัก มากนักปลูก
ไม้เล็กคลุมพื้น ดินชื้นน้ำซบ
เข้ารุ่งงามตา เพลากลางวัน
มวลดอกไม้งาม อยู่ตามพุ่มพฤษ
หลากหลายพืชพรรณ ช่วยกันรักษา
ประโยชน์ต่อกาย ต่อใจต่อจิต
ชื่นเย็นอย่างนี้ แสนดียิ่งนัก

เป็นยาเป็นผัก ถูกหลักอนามัย
อย่าเห็นว่าราก แล้วคิดทำลาย
พืชเหล่านี้ล้วน ประโยชน์มากมาย
รื่นรมย์ชมเล่น เย็นตาเย็นใจ
อเนกอนันต์ ในมหาวิทยาลัย
สวนพฤกษศาสตร์ พิลาศพิไล
อากาศก็พลัน สดชื่นแจ่มใส
ต่างบินโฉบ เหมือนอยู่ในไพร
หยดน้ำระยับ เกาะจับใบไม้
อากาศร้อนนั้น ก็อ่อนก็คลาย
หอมเย็นยามดึก ส่งกลิ่นกำจาย
พุ่มไม้ใบหญ้า พืชสมุนไพร
ลดมลพิษ รักษาโรคได้
ช่วยอนุรักษ์ ให้อยู่ตลอดไป...

อาจารย์ปิยะนุช เสงษ์ชา
ผู้ประพันธ์

คำนำ

มหาวิทยาลัยราชภัฏอุตรดิตถ์ได้ดำเนินงานตามโครงการอนุรักษ์พันธุกรรมพืชอันเนื่องมาจากพระราชดำริสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2542 ในกิจกรรมที่ 7 เพื่อสร้างจิตสำนึกในการอนุรักษ์พันธุกรรมพืชให้นักศึกษา ได้จัดให้มีการเรียนการสอนวิชาพืชพรรณเพื่อชีวิต และวิชาสวนพฤกษศาสตร์โรงเรียนมาตั้งแต่ปี พ.ศ. 2548 เพื่อให้ นักศึกษามีความรู้ความเข้าใจและมีทักษะภาคปฏิบัติ ตามแนวทางอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติอย่างยั่งยืนสามารถประยุกต์ใช้ประโยชน์กับตนเองและสังคมต่อไป มหาวิทยาลัยจึงได้จัดทำเอกสาร พรรณไม้ในมหาวิทยาลัยราชภัฏอุตรดิตถ์ เล่มที่ 7 เพื่อเผยแพร่ และเป็นสื่อการศึกษาคุณค่าของนักศึกษาและผู้สนใจ การจัดทำเอกสารนี้เป็นส่วนหนึ่งของการสนองพระราชดำริในการอนุรักษ์พันธุกรรมพืชตามแนวพระราชดำริ

ขอขอบคุณคณะทำงาน และผู้เกี่ยวข้องทุกคน ที่ได้ดำเนินการจัดทำเอกสารฉบับจนสำเร็จ หวังว่าคงเป็นประโยชน์แก่เยาวชน และผู้สนใจต่อไป

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์สิทธิชัย หาญสมบัติ)
อธิการบดีมหาวิทยาลัยราชภัฏอุตรดิตถ์

บทนำ

หนังสือพรรณไม้ในมหาวิทยาลัยราชภัฏอุตรดิตถ์ ฉบับนี้ได้จัดทำขึ้นเป็นเล่มที่ 7 เพื่อใช้เป็นเอกสารอ้างอิงสำหรับการค้นคว้าของนักศึกษาและผู้สนใจในประโยชน์ของพรรณไม้ที่มีอยู่ในมหาวิทยาลัยราชภัฏอุตรดิตถ์ ผู้จัดทำได้ทำการศึกษาค้นคว้าและรวบรวมพรรณไม้ โดยเฉพาะพืชสมุนไพรต่างๆ ที่มีอยู่ในมหาวิทยาลัย ได้จำนวน 66 ชนิด ในเล่มมีภาพสีของดอกไม้หรือลำต้นอันเป็นส่วนสำคัญ และมีรายละเอียดเกี่ยวกับลักษณะทางพฤกษศาสตร์ การขยายพันธุ์และการใช้ประโยชน์ การจัดทำเอกสารเพื่อเผยแพร่ความรู้ทางพรรณไม้เป็นส่วนหนึ่งของการจัดกิจกรรม สร้างจิตสำนึกในการอนุรักษ์พันธุกรรมพืชแก่นักศึกษาและเยาวชน ตลอดจนผู้สนใจทั่วไป คณะผู้จัดทำหวังเป็นอย่างยิ่งว่าเอกสารฉบับนี้จะเป็นประโยชน์ในวงการศึกษา โดยเฉพาะด้านพันธุกรรมพืช และทำให้เห็นคุณค่าของการอนุรักษ์และใช้ประโยชน์อย่างยั่งยืนต่อไป

คณะผู้จัดทำ
สิงหาคม 2554

สารบัญ

กระเจี๊ยบมอญ	9
กระดังง์ใบ	11
กระทือ	13
กาหลง	15
ขมิ้นชัน	17
ขี้กาขาว	19
เข้าพรรษา	21
คำแสด	23
แคแสด	25
คาวตอง	27
จันทน์กะพ้อ	29
แจ่ง	31
ดีปลี	33
โตไม่รู้ล้ม	35
ตองกง	37
ตองแตก	39
ตะลิงปลิง	41
ดาว	43
ตรีชวา	45
ตีนตุ๊กแก	47
เตยหอม	49
นางแย้ม	51

ผกากรอง	53
ผักนึ่งทะเล	55
ไผ่น้ำเต้า	57
ฝรั่ง	59
พีนัตน์	61
พญาากาลัก	63
พนมสวรรณค์	65
พลับพลึง	67
พลับพลึงตีนเป็ด	69
พินงูเขียว	71
พิกุล	73
พุดซ้อน	75
พุทธรักษา	77
เพชรสังฆาต	79
ไพล	81
พิกข้าว	83
มะกล่ำต้ง	85
มะกอก	87
มะกรูด	89
มะเดื่ออุทุมพร	91
มะขามะเมียบ	93
มะพร้าว	95
มะอึก	97
มังคุด	99

มาลัยทอง	101
มือพระนารายณ์	103
ยอ	105
ยี่โถ	107
รางจืด	109
ลั่นทม	111
เล็บครุฑ	113
ว่านกาบหอยเล็ก	115
ว่านกาบหอยใหญ่	117
ว่านตะขาบ	119
ว่านธรณีสาร	121
ว่านหางจระเข้	123
สนฉัตร	125
สบู่ดำ	127
ส้มจี๊ด	129
เสนห์จันทร์แดง	131
หนุมานนั่งแท่น	133
หนุมานประสานกาย	135
เห็ดโคน	137
เห็ดหูหนูดำ	139
บรรณานุกรม	140
ดัชนีชื่อภาษาไทย	142
ดัชนีชื่อวิทยาศาสตร์	144

กระเจี๊ยบมอญ

ชื่ออื่น

กระเจี๊ยบ กระเจี๊ยบมอญ มะเขือทวาย
มะเขือมอญ (ภาคกลาง) มะเขือพม่า มะเขือมีน
มะเขือละโว้ (ภาคเหนือ)

ชื่อวิทยาศาสตร์

Abelmoschus esculentus (L.) Moench

ชื่อวงศ์

MALVACEAE

การกระจายพันธุ์

ขึ้นในพื้นที่ดินอุดมสมบูรณ์ ร่วนซุย ในทุกภูมิภาค

การขยายพันธุ์

ขยายพันธุ์ด้วยการเพาะเมล็ด

ลักษณะทางพฤกษศาสตร์

ไม้ล้มลุก สูง 0.5-2 เมตร มีขนทั่วไป ใบเป็นใบเดี่ยว เรียงสลับรูปไข่หรือค่อนข้างกลม กว้าง 10-30 เซนติเมตร ปลายหยักแหลม โคนเว้ารูปหัวใจ เส้นใบออกจากโคนใบ 3-7 เส้น ดอกใหญ่ ออกเดี่ยวๆ ตามง่ามใบ มีริ้วประดับ (epicalyx) เป็นเส้นสีเขียว 8-10 เส้น เรียงเป็นวงรอบโคนกลีบเลี้ยง กลีบเลี้ยง 5 กลีบ กลีบดอก 5 กลีบ สีเหลือง โคนกลีบสีม่วงแดง รูปไข่กลับหรือค่อนข้างกลม เกสรเพศผู้มีจำนวนมาก ก้านชูอับเรณูติดกันเป็นหลอดยาว 2-3 เซนติเมตร หุ้มเกสรเพศเมียไว้ อับเรณูเล็กจำนวนมากติดรอบหลอด ก้านเกสรเพศเมียเรียวยาว ปลายแยกเป็น 5 แฉก ยอดเกสรเพศเมียเป็นแผ่นกลมขนาดเล็ก สีม่วงแดง ยื่นพ้นปากหลอดดอก ผลเป็นฝักห้าเหลี่ยม ปลายเรียวแหลม มีขนทั่วไป มีเมล็ดมาก เมล็ดรูปไต ขนาด 3-6 มิลลิเมตร

ประโยชน์

ผลอ่อน ใช้เป็นผักจิ้มประกอบด้วยสารอาหารหลายชนิด เช่น คาร์โบไฮเดรต โปรตีน แคลเซียม ฟอสฟอรัส วิตามินซี และไนอาซิน มีสารเมือกและเพกทิน ใช้แก้โรคกระเพาะอาหาร โดยนำผลแห้งมาป่นเป็นผงละเอียดชงกับน้ำร้อนรับประทาน เป็นยาหล่อลื่นในโรคโกลิโนเรีย ระงับพิษ ขับปัสสาวะ แก้พยาธิตัวจิ๊ด โดยเอาผลกระเจี๊ยบมอญที่ยังอ่อนมาปรุงเป็นอาหารกิน เช่น ต้มหรือย่างไฟให้สุก จิ้มกับน้ำพริกหรือทำแกงส้ม กินวันละ 3 เวลาทุกวัน วันละ 4-5 ผล ติดต่อกันอย่างน้อย 15 วัน **กลีบเลี้ยง** มีสารแอนโทไซยานิน และกรดอินทรีย์ ได้แก่ กรดแอสคอบิก (วิตามินซี) กรดซิตริก กรดมาลิก และกรดทาทราก ทำให้มีรสเปรี้ยว นอกจากนี้มีแคลเซียม ฟอสฟอรัส แมกนีเซียม วิตามินเอ และเพกทิน ปรุงเป็นเครื่องดื่ม ผลไม้กวน และแยม

กระตังใบ

ชื่ออื่น กระตังแดง (กรุงเทพฯ)
 เื้อง บังใบ กระตังใบ กระตังบาย (ภาคกลาง)
 กระลังใบ เื้องแข่งม้า (ภาคเหนือ)

ชื่อวิทยาศาสตร์ *Leea rubra* Blume ex Spreng.

ชื่อวงศ์ LEEACEAE

การกระจายพันธุ์ ถิ่นกำเนิด เอเชียตะวันออกเฉียงใต้

การขยายพันธุ์ เพาะเมล็ด ปักชำกิ่ง

ลักษณะทางพฤกษศาสตร์ ไม้พุ่ม สูง 1-3 เมตร ลำต้นและกิ่งก้าน เป็นเหลี่ยม 8-10 เหลี่ยม ใบเป็นใบประกอบแบบขนนกก้านใบมักจะแผ่เป็น กาบหุ้มกิ่งใบย่อยเป็นจำนวนมาก รูปไข่ รูปไข่แกมขอบขนาน หรือรูปรี กว้าง 2-3.5 เซนติเมตร ยาว 6-8 เซนติเมตร ปลายแหลม โคนมนหรือแหลม ขอบจักเป็นซี่เล็ก ๆ ดอกสีแดงเข้ม ออกเป็นช่อที่ปลายกิ่ง ก้านช่อดอกยาว เป็นเหลี่ยม ดอกเป็นดอกขนาดเล็กเป็นจำนวนมากอัดกันแน่นกลีบดอกปลาย แยกเป็น 5 แฉก ผลค่อนข้างกลม เส้นผ่าศูนย์กลางประมาณ 1 เซนติเมตร มี 3 พู เมื่อกแก่สีดำ

ประโยชน์ ราก ขับเหงื่อ แก้ไข้ แก้ปวดเมื่อยตามร่างกาย

กระเทียม

ชื่ออื่น	กระเทียมป่า กะแวน กะแอน แสมดำ แสวดำ เอี้ยวดำ (ภาคเหนือ) เอี้ยวแดง (แม่ฮ่องสอน)
ชื่อวิทยาศาสตร์	<i>Zingiber zerumbet</i> (L.) Smith.
ชื่อวงศ์	ZINGIBERACEAE
การกระจายพันธุ์	-
การขยายพันธุ์	ขยายพันธุ์โดยใช้หัว หรือเหง้า

ลักษณะทางพฤกษศาสตร์ ไม้ล้มลุก ลำต้นเหนือดินกลม สูง 0.9-1.5 เมตร มีเหง้าใต้ดิน ต้นโทรมในหน้าแล้งแล้วงอกขึ้นใหม่ในหน้าฝน ใบเป็นใบเดี่ยว ออกเรียงสลับในระนาบเดียวกัน รูปรียาว กว้าง 5-7.5 เซนติเมตร ยาว 20-30 เซนติเมตร ปลายใบแหลม โคนใบมนสอบ ขอบใบเรียบ แผ่นใบเรียบ สีเขียว ก้านใบเป็นกาบหุ้มลำต้น ดอกออกเป็นช่อแทงออกจากเหง้าขึ้นมา ช่อดอก รูปทรงกระบอก มีใบประดับสีเขียวแกมแดง เรียงซ้อนกันแน่นเป็นระเบียบ ดอกสีเหลือง โคนเชื่อมติดกันเป็นหลอด ดอกบานไม่พร้อมกัน ผลแบบผลแห้งแตก รูปทรงค่อนข้างกลม สีแดง เมล็ดสีดำ

ประโยชน์ รากแก้ไข้ตัวเย็น แก้ไข้ต่างๆ แก้ไข้ตัวร้อน แก้เคล็ดขัดยอก เหง้าบำรุงน้ำมัน แก้ปวดมวนในท้อง แก้บิด บิดป่วงเบ่ง แก้ท้องอืด ท้องเฟ้อ ปวดท้อง ขับผายลม ขับปัสสาวะ แก้จุกเสียด แก้เสมหะเป็นพิษ ขับน้ำย่อย เจริญอาหาร เป็นยาบำรุงกำลัง แก้ฝี ต้นแก้เบื่ออาหาร ช่วยเจริญอาหาร ทำให้รับประทานอาหารมีรส แก้ไข้ ใบขับเลือดเน่าร้ายในเรือนไฟ แก้เบาเป็นโลหิต ดอกแก้ไข้ร้อนรั้งผอมแห้ง ผอมเหลือง บำรุงธาตุ แก้ลม

กาหลง

ชื่ออื่น เลี้ยวดอกขาว ส้มเลี้ยว เลี้ยวน้อย

ชื่อวิทยาศาสตร์ *Bauhinia acuminata* Linn.

ชื่อวงศ์ LEGUMINOSAE

การกระจายพันธุ์ ประเทศอินเดีย เอเชียตะวันออกเฉียงใต้

การขยายพันธุ์ เพาะเมล็ด ตอนกิ่ง

ลักษณะทางพฤกษศาสตร์ ลำต้นเป็นไม้พุ่มขนาดกลาง ใบเป็นใบไม้แผดออกสลับกันไปตามต้น ดอกเป็นดอกขาวใหญ่ ดอกเป็นช่อมีกลิ่นหอมเล็กน้อย ดอกมี 6 กลีบ ช่อหนึ่งหล่อมกัน ช่อหนึ่งออกดอกประมาณ 5-8 ดอก ออกดอกตลอดปี

ประโยชน์ ใบรักษาแผลในจมูก ต้นแก้โรคสตรี แก้กักปิดลักเปิด แก้เสมหะ รากแก้ไอ แก้ปวดศีรษะ ขับเสมหะ แก้บิด ดอกแก้ปวดศีรษะ ลดความดันเลือด แก้เลือดออกตามไรฟัน แก้เสมหะ แก้อาเจียนเป็นเลือด

ขมิ้นชัน

ชื่ออื่น ขมิ้น ขมิ้นแกง ขมิ้นหัว ขมิ้นหยวก (เชียงใหม่)
มี้น ขี้มี้น (ภาคใต้)

ชื่อวิทยาศาสตร์ *Curcuma longa* Linn.

ชื่อวงศ์ ZINGIBERACEAE

การกระจายพันธุ์ ประเทศอินเดีย เอเชียตะวันออกเฉียงใต้

การขยายพันธุ์ เพาะเมล็ด ตอนกิ่ง

ลักษณะทางพฤกษศาสตร์ ไม้ล้มลุก อายุหลายปี สูง 30-90 เซนติเมตร
เหง้าใต้ดินรูปไข่มีแขนงรูปทรงกระบอกแตกออกด้านข้าง 2 ด้าน ตรงกันข้าม
เนื้อในเหง้าสีเหลืองส้ม มีกลิ่นเฉพาะ ใบเป็นใบเดี่ยว แทงออกมาเหง้าเรียงเป็น
วงซ้อนทับกันรูปใบหอก กว้าง 12-15 เซนติเมตร ยาว 30-40 เซนติเมตร
ดอกช่อ แทงออกจากเหง้า แทรกขึ้นมาระหว่างก้านใบ รูปทรงกระบอก
กลีบดอกสีเหลืองอ่อน ใบประดับสีเขียวอ่อนหรือสีนวล บานครั้งละ 3-4 ดอก

ประโยชน์ ใช้เหง้ารักษาโรคผิวหนังคัน โดยทำเป็นผงผสมน้ำหรือ
เหง้าสด ฝนทาน้ำ นอกจากนี้ยังใช้รักษาโรคท้องอืด ท้องเฟ้อและแผลในกระเพาะ
อาหาร

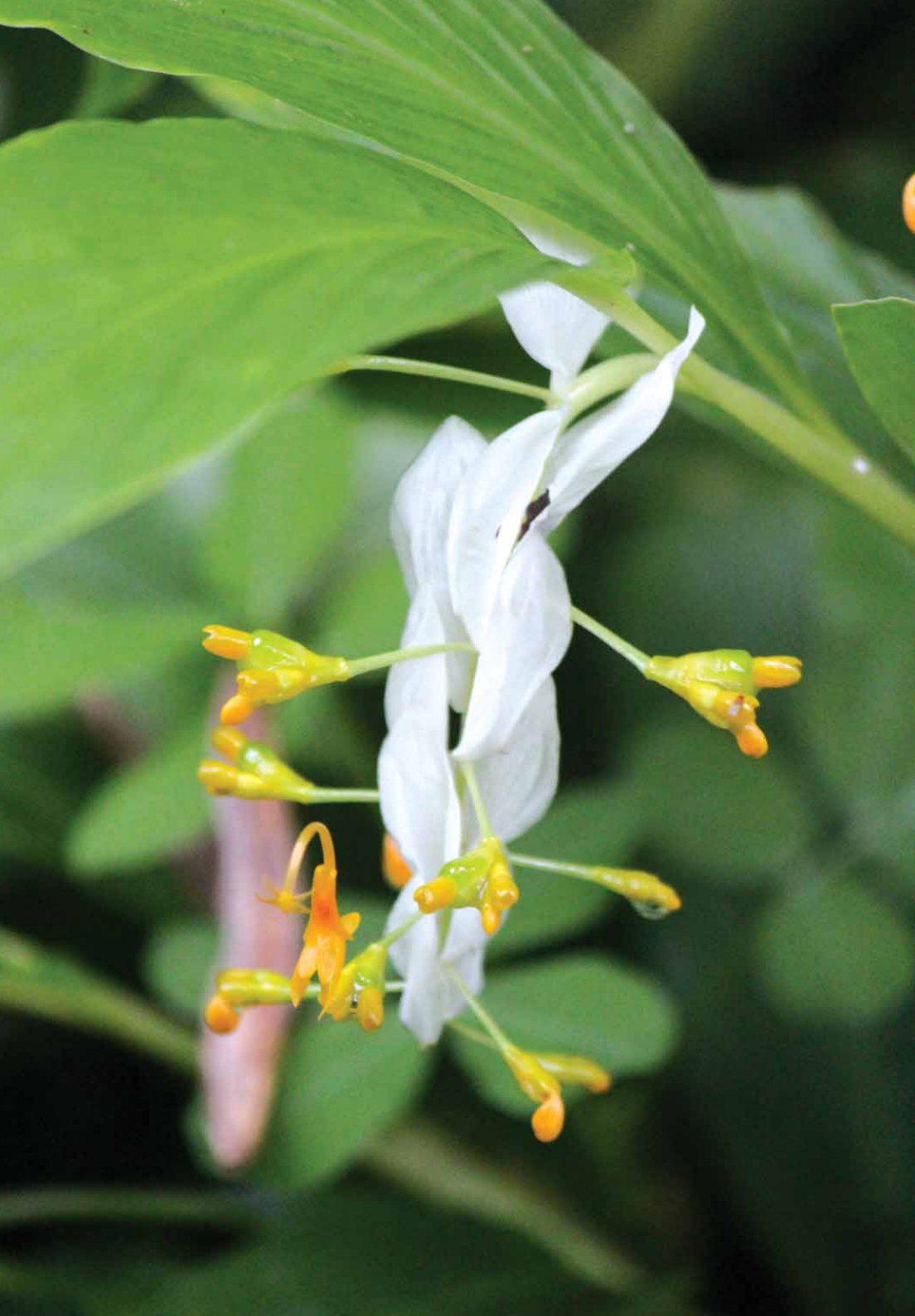

ขี้กาขาว

ชื่ออื่น	แตงโมป่า มะกาดิน
ชื่อวิทยาศาสตร์	<i>Bryonia lacinioas</i>
ชื่อวงศ์	CUCURBITACEAE
การกระจายพันธุ์	ตั้งแต่จีนตอนใต้ พม่า ภูมิภาคอินโดจีนและภูมิภาคมาเลเซีย จนถึงนิวกินี
การขยายพันธุ์	ใช้เมล็ด

ลักษณะทางพฤกษศาสตร์ ลำต้นเป็นไม้เลื้อย ใบเป็นใบเดี่ยว การเกาะติดของใบบนกิ่งแบบเวียนและมีหนดที่โคนก้านใบ ใบรูปไข่เกือบกลม 5 เหลี่ยม ขนาดประมาณ 10x15 เซนติเมตร ปลายแหลม โคนเว้าเป็นติ่งหู ขอบหยักบิดเป็นคลื่น แผ่นใบผิวหยาบสากเป็นลอนตามรอยกุดเป็นร่องของเส้นใบ หลังใบมีขนสั้นสีขาวจำนวนมาก ก้านใบสีเขียวอ่อนแกมเหลืองยาว มีขนชนิดเดียวกัน ดอกเป็นดอกเดี่ยวแยกเพศกัน เกิดที่ซอกใบ ดอกสีขาว กลีบดอกส่วนโคนเชื่อมติดกันเป็นหลอด ส่วนปลายแยกเป็นกลีบ 4-5 กลีบ ดอกเพศเมียที่ฐานดอกมีรังไข่ทรงกลม ดอกเพศผู้ไม่มี ผลทรงกลมโตเท่าผลส้มเขียวหวาน ผิวเรียบ ผลอ่อนสีเขียว มีริ้วสีขาวจางๆ ผลสุกนั้นจะมีสีแดงห้อยเป็นระย้า ผลสุกใช้ตากแห้งจะแข็งและหนา ภายในมีเมล็ดจำนวนมาก **เมล็ด**ทรงกลม รีแบน มีเยื่อหุ้มเมล็ดเป็นเมือกสีสีเขียวเข้มเกือบดำ เมล็ดมีพิษเพียงแค่ว่า 2-3 เมล็ด สามารถทำให้คนกินถึงตายได้ในเวลาเพียงไม่นาน

ประโยชน์ ใบรสขม ตำพอกฝี ทาแก้โรคผิวหนังอักเสบ **หัว**รสขม บำรุงหัวใจ แก้ม้ามย่อย ตับโต หรืออวัยวะในช่องท้องบวมโต **ราก**รสขม บำรุงน้ำดี แก้ไข้ ดับพิษไข้ แก้ปวดศีรษะ แก้จุกเสียด บดทาฝีฝักบัว แก้ตับโต ม้ามย่อย อวัยวะในช่องท้องบวมโต **ผล**รสขม บำรุงน้ำดี แก้พิษเสมหะและโลหิต ถ่ายพิษเสมหะให้ตก แก้พิษตานซาง แก้ตานขโมย ขับพยาธิ เป็นยาถ่ายอย่างแรง ใช้ควนรม แก้หืดเถา รสขม ต้มอาบ แก้เม็ดผดผื่นคัน แก้ไข้หัว ไข้พิษ ไข้กาฬ ต้มดื่ม บำรุงน้ำดี ขับเสมหะ ดับพิษ แก้ไอเป็นเลือด

เข้าพรรษา

ชื่ออื่น	ดอกเข้าพรรษา (สระบุรี) กล้วยจ๊ะก่า (ตาก) กล้วยเครือคำ (เชียงใหม่) ว่านดอกเหลือง (เลย) ปุดนกยูง (ภาคใต้) พดั่งโง (พม่า)
ชื่อวิทยาศาสตร์	<i>Globba winitii</i> C.H. Wright
ชื่อวงศ์	ZINGIBERACEAE
การกระจายพันธุ์	กำเนิดในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้พบในไทย พม่า เวียดนามเกิดขึ้นในป่าเขตร้อนชื้น ใต้ร่มเงาไม้ใหญ่ ขึ้นอยู่ตามชายป่าเมืองไทย
การขยายพันธุ์	การขยายพันธุ์สามารถทำได้โดยการแยกเหง้า และการเพาะเมล็ด

ลักษณะทางพฤกษศาสตร์ ลำต้นเป็นหัวใต้ดิน ประเภทเหง้า มีราก
สะสมอาหารลักษณะอวบน้ำค้ำยรากกระจายเรียงอยู่โดยรอบหัว ส่วนของ
ลำต้นเหนือดิน เป็นลำต้นเทียม เกิดจากการที่กาบใบรวมที่เรียงตัวกันอัดแน่น
ทำหน้าที่คล้ายเป็นลำต้นเทียมเหนือดินสูงประมาณ 30-70 เซนติเมตร
ใบมีลักษณะเรียวยาว ใบรูปหอกคล้ายใบกระชายแต่มีขนาดเล็กกว่า เป็นสองแถว
ในระนาบเดียวกัน ขนาดใบกว้างประมาณ 10x25 เซนติเมตร ดอกออกเป็นช่อ
ซึ่งแทงออกมาจากยอดของลำต้นเทียม ช่อจะโค้งและห้อยตัวลงอย่างสวยงาม
มีก้านช่อดอกย่อยเรียงอยู่โดยรอบประกอบด้วยดอกจริง 1-3 ดอก ดอกจริงมี
สีเหลืองลักษณะของดอกคล้ายกับหงส์กำลังบิน และมีกลีบประดับที่มีรูปทรง
และสีที่หลากหลาย การออกดอกจะออกดอกเมื่อมีใบประมาณ 5 ใบ

ประโยชน์ นิยมนำมาใช้เป็นส่วนผสมของยาสระผม สบู่ที่ใช้ในการรักษา
อาการคันตามผิวหนังและทำให้หน้าขาว

คำเสด

ชื่ออื่น คำเงาะ คำแงะ คำไทย คำแฝด คำยง ซาตี จำปู้
ส้มปู้ (เขมร-สุรินทร์) ซาด (ภาคใต้) ซิติหมัก (เลย)
มะกายหยุ่ม แสด (ภาคเหนือ)
หมากมอญ (ฉาน-แม่ฮ่องสอน)

ชื่อวิทยาศาสตร์ *Bixa orellana* L.

ชื่อวงศ์ BIXACEAE

การกระจายพันธุ์ ไม้ต่างประเทศ มีมากทางภาคเหนือ

การขยายพันธุ์ เพาะเมล็ด

ลักษณะทางพฤกษศาสตร์ ไม้ต้นพุ่มขนาดเล็ก สูงประมาณ 3-8 เมตร เรือนยอดเป็นพุ่มกลมหนาที่ก แตกกิ่งก้านสาขามาก ใบเป็นใบเดี่ยว ออกเรียงเวียนรอบต้น รูปไข่ โคนใบมน ปลายใบแหลม ขอบใบเรียบหรือเป็นคลื่นเล็กน้อย ใบบาง เกลี้ยงนุ่ม สีเขียวเหลืองแดง ใบอ่อนมีสีแดง กว้าง 8-10 เซนติเมตร ยาว 11-18 เซนติเมตร ดอกออกเป็นช่อตั้งบริเวณปลายกิ่ง ช่อหนึ่งมี 5-10 ดอก กลีบดอกรูปไข่ยาว สีขาวแกมชมพูหรือสีชมพูอ่อน กลีบรองดอกมีขนาดเล็ก สีเขียว กลีบดอกมี 5 กลีบ ดอกอ่อนจะกลม ผิวสีแดง มีเกสรเพศผู้จำนวนมาก มีเกสรเพศเมีย 1 อัน ภายในมีช่อง 1 ช่อง มีไข่อ่อนจำนวนมาก ผลเป็นรูปสามเหลี่ยมปลายแหลม มีขนสีแดงเข้มหนาที่บดล้วยผลเงาะ ผลแก่จัดแตกออกได้ 2 ซีก ภายในมีเมล็ดกลมเล็ก ๆ สีน้ำตาลแดงจำนวนมาก เนื้อหุ้มเมล็ดมีสีแดงหรือสีแดง

ประโยชน์ เมล็ดมีคุณสมบัติเป็นยาระบายอ่อน ๆ ไล่พยาธิ ผัดสมาน ดอกมีคุณสมบัติเป็นยาบำรุงเลือด แก้โลหิตจาง แก้แสบร้อนคันตามผิวหนัง รักษาโรคไตผิดปกติ แก้บิด แก้พิษ ผัดสมาน ใบแก้ดีซ่าน แก้เจ็บคอ ไล่พยาธิ แก้บิด ขับปัสสาวะ เนื้อหุ้มเมล็ด เป็นยาระบายและขับพยาธิ แก้โรคผิวหนัง ใช้แต่งสีอาหาร และเนย เปลือกกรากใช้ป้องกันไข้มาเลเรีย ไล่พยาธิ และโรคหนองใน

แคแสด

ชื่ออื่น -

ชื่อวิทยาศาสตร์ *Spathodea campanulata* P. Beauv.

ชื่อวงศ์ BIGNONIACEAE

การกระจายพันธุ์ แอฟริกาตอนใต้

การขยายพันธุ์ เพาะเมล็ด

ลักษณะทางพฤกษศาสตร์ ไม้ยืนต้นใบปกคลุมหนาที่ใบ ลำต้นสูงประมาณ 70 ฟุต ถ้าปลูกในที่แล้งจะผลัดใบ เรือนยอดกลม ใบเป็นใบประกอบแบบขนนก ใบย่อย 4-9 คู่ รูปไข่แกมขอบขนาน โคนใบเบี้ยว ใบสีเขียวสด สาก ระบายมือ ดอกออกเป็นช่อสั้นมีขนาดใหญ่ที่ปลายกิ่ง ดอกจำนวนมาก เป็นหลอดโค้ง ปลายแยกเป็น 5 กลีบ รูปประฆังหงาย สีแดงอมส้ม ดอกทยอยบานครั้งละ 2-6 ดอก ผลแบบลักษณะคล้ายฝัก ปลายผลแหลม ผลแก่สีน้ำตาลดำ แตกเป็นด้านเดียว เมล็ดเล็กแบน

ประโยชน์ เปลือกต้นแก้บิด รักษาแผลโรคผิวหนังและแผลเรื้อรัง ใบใช้พอกแผล ดอกรักษาแผลเรื้อรัง

คาวตอง

ชื่ออื่น	ผักก้านตอง ผักเข้าตอง ผักคาวตอง พลุคาว
ชื่อวิทยาศาสตร์	<i>Houttuynia cordata</i> Thunb.
ชื่อวงศ์	SAURUACEAE
การกระจายพันธุ์	พบในจีน ไทย ถึงญี่ปุ่น ขึ้นกระจายตามที่ชื้นแฉะ ที่ใกล้ระดับน้ำทะเลจนถึง 1,700 เมตร
การขยายพันธุ์	ปักชำ กิ่ง แยกต้น หน่อ

ลักษณะทางพฤกษศาสตร์ พืชล้มลุก มีกลิ่นคาว ลำต้นใต้ดินเป็นปล้องสั้น ๆ สีน้ำตาล ตามข้อมีรากออกโดยรอบ ลำต้นที่อยู่เหนือดินสูง 10-30 เซนติเมตร ใบเป็นใบเดี่ยว ออกเวียนหรือออกสลับ แผ่นใบรูปไข่กว้าง 2.5-7.5 เซนติเมตร ยาว 3-9 เซนติเมตร ปลายใบแหลมมาก โคนใบรูปหัวใจหรือรูปไต ขอบใบเรียบ เส้นใบออกที่โคนใบ 5-7 เส้น มีขนสั้น ๆ ตามโคนใบ แผ่นใบด้านบนมีสีเขียวเข้มกว่าใต้ใบ **ช่อดอก** ออกตามยอด หรือชอกใบใกล้ยอด รูปทรงกระบอกกว้าง 5-8 มิลลิเมตร ยาว 2-2.5 เซนติเมตร มีกลีบประดับสีขาว 4 กลีบ รูปรี หรือรูปไข่ กลีบแกมขอบขนาน กว้าง 5-7 มิลลิเมตร ยาว 1-2 เซนติเมตร รองรับโคนช่อก้านช่อยาว 1-2 เซนติเมตร ช่อดอกประกอบด้วยดอกเล็ก ๆ จำนวนมาก เรียงตัวแน่นตามความยาวของแกนช่อ ดอกแต่ละดอกไม่มีก้านดอก ไม่มีกลีบดอก มีเฉพาะเกสรเพศผู้ 3 อัน ยาวประมาณ 6 มิลลิเมตร อับเรณูสีเหลือง ดอกออกมากในเดือนพฤษภาคมถึงสิงหาคม

ประโยชน์ ใบแก้กามโรค ทำให้น้ำเหลืองแห้ง แก้ข้อเข่า แก้โรคผิวหนังทุกชนิด ทำให้แผลแห้ง **ต้น** ขับปัสสาวะ แก้บวมน้ำ แก้ฝีบวมอักเสบ แก้ปอดอักเสบ แก้หลอดลมอักเสบ แก้ไอ แก้บิด แก้โรคติดเชื้อในทางเดินปัสสาวะ แก้หูชั้นกลางอักเสบ แก้ริดสีดวงทวาร

จันทน์กะพ้อ

ชื่ออื่น	จันทน์พ้อ เขียวภูเขา (พัทลุง)
ชื่อวิทยาศาสตร์	<i>Vatica diospyroides</i> Sym.
ชื่อวงศ์	DIPTEROCARPACEAE
การกระจายพันธุ์	ประเทศแถบเอเชีย
การขยายพันธุ์	เพาะเมล็ด

ลักษณะทางพฤกษศาสตร์ ลำต้นสูงประมาณ 6-15 เมตร ไม่ผลัดใบ เรือนยอดกลม ต้นแตกกิ่งจำนวนมากที่ยอด กิ่งเปราะ มีน้ำยางใสซึมออกมาตามรอยแตก ไตเร็ว ใบเป็นใบเดี่ยว ใบอ่อนสีน้ำตาลแดง ใบแก่สีเขียวเข้มเป็นมัน รูปรีแกมขอบขนานหรือรูปใบหอก โคนใบเบี้ยว และจะหลุดร่วงไปตามอายุ ดอกออกดอกเป็นช่อสั้นๆ ที่ซอกใบและปลายกิ่ง มี 5 กลีบ สีขาวหรือเหลืองอ่อน กลีบดอกมีขนนุ่มสีน้ำตาล ดอกทยอยบานในเวลาใกล้เคียงกัน ประมาณเดือนพฤศจิกายนถึงมีนาคม ใช้เวลาประมาณ 5-7 ปี จึงจะออกดอก

ประโยชน์ ดอกมีกลิ่นหอมค่อนข้างแรงมาก สามารถนำดอกมาปรุงเป็นยาหอม แก้ลม และบำรุงหัวใจ

แจง

ชื่ออื่น	แจง (นครราชสีมา)
ชื่อวิทยาศาสตร์	<i>Maerua siamensis</i> (Kurz) Pax
ชื่อวงศ์	CAPPARCEAE
การกระจายพันธุ์	ถิ่นกำเนิด ไทย พบตามป่าดิบแล้ง ป่าผลัดใบ และป่าละเมาะ
การขยายพันธุ์	เพาะเมล็ด

ลักษณะทางพฤกษศาสตร์ ไม้ต้น สูง 5-10 เมตร ใบประกอบแบบนิ้วมือ ออกสลับมีใบย่อย 3 ใบ รูปไข่กลับหรือขอบขนาน กว้าง 1-3 เซนติเมตร ยาว 5-7 เซนติเมตร ปลายกลมหรือเว้า และมีติ่ง ดอกสีเขียวอมขาว ออกเป็นช่อตามซอกใบ หรือปลายกิ่ง กลีบเลี้ยง 4 กลีบโคนเชื่อมกัน ปลายแยกเป็นแฉกรูปไข่ กว้าง 0.7-1 เซนติเมตร ปลายแหลม ขอบมีขนคล้ายเส้นไหม ไม่มีกลีบดอก เมื่อบานเส้นผ่าศูนย์กลางประมาณ 2 เซนติเมตร เกสรเพศผู้ 9-12 อัน ผลรูปรีหรือกลม กว้าง 1.3-1.5 เซนติเมตร ยาว 2-2.5 เซนติเมตร เมล็ดรูปไต

ประโยชน์ รากเป็นยาบำรุงกำลัง ขับปัสสาวะ แก้ปวดเมื่อย ใบตำสีฟัน ทำให้ฟันทน แก่ไข

ตีป्ली

ชื่ออื่น ตีป्ली (ลำปาง) ประดงข้อ ปานนุ (กลาง)
ตีป्लीเขือก (ใต้) พิษพญาไฟ

ชื่อวิทยาศาสตร์ *Piper retrofractum* Vahl.

ชื่อวงศ์ PIPERACEAE

การกระจายพันธุ์ มีถิ่นกำเนิดที่เกาะโมลัคคาส ในมหาสมุทรอินเดีย
แต่นำมาปลูกขึ้นได้ดีทั่วไปในแถบเอเชียแถบร้อนชื้น

การขยายพันธุ์ ใช้เพาะเมล็ดและเถา แต่นิยมปลูกโดยใช้เถา

ลักษณะทางพฤกษศาสตร์ เป็นไม้เลื้อย ใบรูปไข่ โคนมน ปลายแหลม
เป็นพืชใบเดี่ยว คล้ายใบย่านางแต่ผิวใบมันกว่า และบางกว่าเล็กน้อย **ดอก**
เป็นรูปทรงกระบอกปลายมน **ผล** เมื่อแก่จะมีสีแดง

ประโยชน์ ดอกกรรอ่อน แก้ปฏิวธาตุพิการ แก้ท้องร่วง ขับลมในลำไส้
เถารสเผ็ดร้อน แก้ปวดฟัน แก้ปวดท้อง แน่น จุกเสียด ท้องขึ้น อืดเฟ้อ

โตไม่รู้ล้ม

ชื่ออื่น

ขนาดผา เคยไป หญ้าไถ่นกคุ้ม หญ้าปราบ
หญ้าสามสิบสองหาบ หญ้าไฟนกคุ้ม (ภาคเหนือ)
ตะชีโกวะ (กะเหรี่ยง-แม่ฮ่องสอน) ชีไฟนกคุ้ม (เลย)
คิงไฟนกคุ้ม (ชัยภูมิ) ขนาดมีแคลน (สุราษฎร์ธานี)

ชื่อวิทยาศาสตร์

Elephantopus scaber L.

ชื่อวงศ์

ASTERACEAE

การกระจายพันธุ์

พบขึ้นตามป่าโปร่งที่ดินค่อนข้างเป็นทรายทั่ว ๆ ไป
ในป่าเต็งรัง ป่าดิบ และป่าสนเขาทุกภาคของ
ประเทศไทย และประเทศเขตร้อนทั่วโลก

การขยายพันธุ์

ขยายพันธุ์ด้วยการแยกต้นหรือหัว และเพาะเมล็ด

ลักษณะทางพฤกษศาสตร์

ไม้ล้มลุก ลำต้นตั้งตรงสั้นอยู่ในระดับพื้นผิวดิน
ใบเป็นใบเดี่ยว ออกเรียงเวียนกันแน่นที่โคนต้น รูปขอบขนาน กว้าง 2-6 เซนติเมตร
ยาว 10-25 เซนติเมตร ปลายใบและโคนใบมน แผ่นใบมีขนสากมือ ขอบใบจัก
เป็นฟันเลื่อย ก้านใบสีขาวหนา ดอกออกเป็นช่อแบบแขนงที่ปลายยอด มีใบ
ประดับ 2 ใบ ดอกสีม่วง กลีบดอกเรียวยาว ปลายกลีบดอกแหลม โคนเชื่อมติดกัน
ก้านช่อดอกเหนียวเมื่อโดนเหยียบก้านช่อดอกจะตั้งขึ้นมาใหม่เหมือนเดิม
เกสรเพศผู้เป็นเส้นตรง มีอับเรณูสีม่วง ผลรูปทรงกลม มีสัน 10 สัน ผิวมีขนนุ่ม
ปกคลุม

ประโยชน์

มีรสขื่น แก้ปัสสาวะ และบำรุงความกำหนัด มีรสกร่อย จืด
ขึ้นเล็กน้อย รับประทานทำให้เกิดกษัยแต่มีกำลัง ทั้งต้นต้มรับประทานต่างน้ำ
แก้ไข้จับสั่นหรือไข้มาลาเรียดี ใช้ต้มรับประทานแก้ไข้ สำหรับสตรีที่คลอดบุตร
ใหม่ๆ บางตำรากล่าวว่า แก้กษัย บำรุงกำลัง ขับปัสสาวะ แก้ไข้ ขับไล่เดือน
แก้กามโรค แก้อักเสบ ห้ามเลือดกำเดา แก้ดีซ่าน นิ้ว บิด เหน็บชา ท้องมาน
ฝีฝักบัว

ตองกง

ชื่ออื่น	ก้ง (ภาคเหนือ) เคี้ยหลา (กะเหรี่ยง-แม่ฮ่องสอน) เลาแล้ง (สุโขทัย) หญ้ากาบไฟใหญ่ (เลย) หญ้าไม้กวาด หญ้ายุง (ยะลา)
ชื่อวิทยาศาสตร์	<i>Thysanolaena latifolia</i> (Roxb. ex Hornem.) Honda.
ชื่อวงศ์	GRAMINEAE
การกระจายพันธุ์	พบตามที่โล่งแจ้งในพื้นที่ค่อนข้างแห้งแล้ง โดยเฉพาะอย่างยิ่งทางเหนือ และตะวันออกเฉียงเหนือ
การขยายพันธุ์	ขยายพันธุ์โดยใช้เมล็ด

ลักษณะทางพฤกษศาสตร์ หญ้าที่เจริญเติบโตเป็นกอ อายุหลายฤดู ลำต้นสูงถึง 3 เมตร ใบเป็นใบเดี่ยว แผ่นใบรูปหอกเรียวยาว ใบยาวประมาณ 30 เซนติเมตร กว้าง 4 เซนติเมตร ก้านใบสั้น มีเยื่อกันน้ำฝนค่อนข้างหนา ระหว่างแผ่นใบกับก้านใบ ดอกออกเป็นช่อขนาดใหญ่ แบบช่อแยกแขนง ยาวประมาณ 50 เซนติเมตร แตกแขนงเล็กๆ จำนวนมาก ดอกสมบูรณ์ ออกดอกระหว่างเดือนพฤศจิกายนถึงสิงหาคม เมล็ดมีขนาดเล็ก รูปร่างยาวรี เป็นชนิดแบบผลฉัณูพืช (caryopsis)

ประโยชน์ ช่อดอกใช้ทำไม้กวาด ใบกวาดแก้ไอน้ำในเด็กและผู้ใหญ่ ลดความดันโลหิต

ตองแตก

ชื่ออื่น	ทนต์ ถ่อนดี (ไทย) น้องป้อม ลองป้อม (เลย) เป้ล่าตองแตก (พวยัพ)
ชื่อวิทยาศาสตร์	<i>Baliospermum montanum</i> Muell.A, B. <i>solanifolium</i> (Burm.) Suresh
ชื่อวงศ์	EUPHORBIACEAE
การกระจายพันธุ์	ขึ้นในป่าดิบ ป่าไผ่ และตามที่รกร้างทั่วไป ถึงระดับ ความสูง 700 เมตร เขตกระจายพันธุ์ ตั้งแต่อินเดีย ปากีสถาน บังคลาเทศ ลงมาถึงพม่า อินโดจีน คาบสมุทรมมาเลเซีย
การขยายพันธุ์	ขยายพันธุ์โดยใช้เมล็ด

ลักษณะทางพฤกษศาสตร์ ไม้พุ่มขนาดเล็ก สูง 1-2 เมตร แตกแขนงจากโคนต้น ก้านใบเรียวยาว ยาว 2-6 เซนติเมตร ยอดอ่อนมีขน ใบเป็นใบเดี่ยวเรียงสลับ มีขนาด และรูปร่างต่าง ๆ กัน ใบที่อยู่ตามปลายยอดมีรูปใบหอกหรือรูปรี กว้างประมาณ 3.5 เซนติเมตร ยาวประมาณ 7 เซนติเมตร ใบตามโคนต้นมักเป็นรูปขอบขนานหรือเกือบกลม กว้างประมาณ 7.5 เซนติเมตร ยาว 15-18 เซนติเมตร โคนสอบหรือมน มีต่อม 2 ต่อม ปลายแหลม ขอบหยักแบบฟันเลื่อยห่าง ๆ ไม่สม่ำเสมอ มีเส้นใบออกจากโคนใบ 3-5 เส้น และออกสองข้างของเส้นกลางใบ ข้างละ 5-8 เส้น เส้นใบด้านล่างเห็นชัดกว่า ด้านบน เนื้อบาง ดอกออกเป็นช่อตามง่ามใบ ดอกเพศผู้และดอกเพศเมียอยู่บนต้น เดียวกัน หรือบนช่อเดียวกัน ช่อดอกเล็กเรียวยาว 3.5-12 เซนติเมตร ดอกเพศผู้มีจำนวนมาก อยู่ทางตอนบนของช่อ ดอกมีรูปร่างกลม เส้นผ่าศูนย์กลาง 1-2 มิลลิเมตร ก้านดอกย่อยเล็กเรียวยาวคล้ายเส้นด้าย ยาว 3-5 มิลลิเมตร กลีบเลี้ยงมี 4-5 กลีบ รูปกลม ไม่มีกลีบดอก ฐานดอกมีต่อม 4-6 ต่อม เกสรเพศผู้มี 15-20 อัน อับเรณูคล้ายรูปถ้วย ดอกเพศเมียออกที่โคนช่อ กลีบเลี้ยงรูปไข่ปลายแหลม ขอบจักฐานดอกเป็นรูปถ้วยสั้น ๆ รั้งไข่ มี 3 พู ก้านเกสรเพศเมียแยกเป็น 2 แฉก ม้วนออก ผลเป็น 3 พู กว้างประมาณ 1 เซนติเมตร ยาว 0.8 เซนติเมตร ปลายนูน มีก้านเกสรเพศเมียติดอยู่ 2 อัน โคนผลกลม มีกลีบเลี้ยงติดอยู่ ผลแก่แตกตามยาวที่กลางพู แต่ละพูมี 1 เมล็ด **เมล็ด**รูปขอบขนาน

ประโยชน์ รากเป็นยาถ่ายไม่ร้ายแรงนัก ถ่ายลมเป็นพิษ ถ่ายพิษพรรดิก ถ่ายเสมหะเป็นพิษ (และมีคุณคล้ายหัวตองดึง) ถ่ายแก้ัน้ำดีข่าน ใบและเมล็ดเป็นยาถ่ายพยาธิ แก้กบวม **เมล็ด**เป็นยาถ่ายแรงมาก (ไม่นิยมใช้)

ตะลิงปลิง

ชื่ออื่น	พลีมิง (มาเลย์ นราธิวาส) หลิงปลิง (ใต้) กะลิงปลิง
ชื่อวิทยาศาสตร์	<i>Averhoa bilimbi</i> Linn.
ชื่อวงศ์	OXALIDACEAE
การกระจายพันธุ์	เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ และประเทศบราซิล
การขยายพันธุ์	เพาะเมล็ด ตอนกิ่ง

ลักษณะทางพฤกษศาสตร์ ไม้ยืนต้นขนาดเล็กสูงราว 6 เมตร แตกกิ่งก้านสาขามาก ตามกิ่งจะปกคลุมด้วยขนนุ่ม ๆ เปลือกสีชมพูผิวเรียบ ใบเป็นใบประกอบ ก้านใบหนึ่งประกอบด้วยใบย่อย 11-37 ใบ ใบย่อยมีรูปร่างเป็นรูปหอก ปลายแหลม โคนมน ใบกว้าง 0.5 นิ้ว ใบยาว 1-2.5 นิ้ว ใบสีเขียวอ่อนและมีขนนุ่มปกคลุมอยู่ ดอกเป็นดอกช่อ ออกตามลำต้นและกิ่งก้าน มีกลีบดอก 5 กลีบ กลีบดอกสีแดงเข้ม กลีบเลี้ยงสีเขียวอมชมพู ดอกมีกลิ่นหอม เกสรตรงกลางเป็นสีเขียวอ่อน ผลเป็นช่อผลรูปร่างยาวรียาว 2-3.5 นิ้ว กว้าง 1 นิ้ว ผิวของลูกอ่อน สีเขียว รสเปรี้ยวจัด เมื่อแก่กลายเป็นสีเหลือง

ประโยชน์ รากสรรพคุณแก้พิษร้อนใน กระจายน้ำ ฝาดสมาน บำรุงกระเพาะอาหาร แก้โลหิตออกตามกระเพาะอาหาร ลำไส้ ดับพิษร้อนของไข้ แก่ริดสีดวงทวาร แก่คัน แก่คางทูม แก้ไขข้ออักเสบ รักษาผิว รักษาซิฟิลิส บรรเทาโรคเกาต์ บรรเทาการอักเสบของลำไส้ใหญ่ ใบสรรพคุณใช้พอกแก้คัน ใช้ภายในโดยนำมาต้มดื่มรักษาอาการอักเสบของลำไส้ใหญ่ รักษาซิฟิลิส แก้ไขข้ออักเสบ รักษาคางทูม รักษาผิว ดอกนำมาชงเป็นชา สรรพคุณแก้ไข้ ผลสรรพคุณเจริญอาหาร บำรุงกระเพาะอาหาร ฝาดสมานและลดไข้ แก้เสมหะเหนียว พอกโลหิต ยาบำรุงแก้ปวดมดลูก แก้ไอ บรรเทาโรคริดสีดวงทวาร แก้ลักปิดลักเปิด

ตาว

ชื่ออื่น กากก (ชุมพร) ฉก (ใต้) ต้าว (เหนือ)
เต่าเกียด (กาญจนบุรี) โตะ (ตราด)
เนา (ตรัง) ลูกชืด (กลาง) ฐู่ (กะเหรี่ยง -กาญจนบุรี)
หลังค้าย (ปัตตานี)

ชื่อวิทยาศาสตร์ *Arenga pinnata* (Wurmb) Merr.

ชื่อวงศ์ PALMAE

การกระจายพันธุ์ ประเทศแถบเอเชีย

การขยายพันธุ์ เพาะเมล็ด

ลักษณะทางพฤกษศาสตร์ รากแบบระบบรากฝอย (fibrous root system) รากเจริญออกจากใต้ดิน **ลำต้น** เป็นลำต้นเดี่ยว (solitary trunk) ลำต้นตั้งตรง สูงชะลูด มีหลายขนาดใหญ่ มีสีน้ำตาลเข้มจนเกือบดำ **ใบ** เป็นรูปขนนกใบเรียวยาว ขอบใบหยัก ฟันเลื่อย หลังใบมีสีเขียวเข้มลักษณะมันวาว ใต้ใบมีสีเขียวจาง มี **ช่อดอก** แบบแตกแขนงเป็นช่อดอกเล็ก ๆ ช่อดอกจะผลิตดอกย่อยออกมาจากใต้กาบใบ ช่อดอกประกอบด้วย ดอกเพศผู้สีเหลืองนวล ดอกเพศเมียสีเหลือง **ผล** มีรูปร่างลักษณะกลมมีขนาด 3-4 เซนติเมตร ผลอ่อนสีเขียวอ่อน ผลแก่สีเขียวเข้มปนน้ำตาล **เมล็ด** อ่อนสีขาว เมล็ดแก่สีดำ

ประโยชน์ ผลใช้ผลที่ยังไม่แก่นำมาทำเป็นขนมหวาน เมื่อรับประทานทำให้รู้สึกสดชื่น

โทษ ส่วนที่เป็นพิษ คือ ขนตามผิวผล รวมทั้งน้ำเลี้ยงจากเปลือกผล ทำให้เกิดอาการคันอย่างรุนแรงตามผิวหนัง

ตรีชวา

ชื่ออื่น	หางกระรอก หางแมว (กลาง)
ชื่อวิทยาศาสตร์	<i>Clerodendrum serratum</i> (L.) Moon var. <i>wallichii</i> C.B.Clarke
ชื่อวงศ์	ACANTHACEAE
การกระจายพันธุ์	พบได้ทั่วไปตามภูมิภาคของไทย
การขยายพันธุ์	ปักชำ ตอนกิ่ง

ลักษณะทางพฤกษศาสตร์ ไม้พุ่มสูง ประมาณ 0.5-1 เมตร ใบเป็นใบเดี่ยว ออกตรงข้ามรูปรี่ กว้าง 2-2.5 เซนติเมตร ยาว 6-8 เซนติเมตร ปลายและโคนแหลม ดอกสีขาวหรือม่วงอ่อน ออกเป็นช่อตามปลายกิ่ง แต่ละดอกมีใบประดับรูปหัวใจ สีขาวลายเขียว 3 ใบ กลีบดอกเป็นหลอดเล็กปลายแยกเป็น 2 ส่วน ผลกลมเล็ก เมื่อแก่แตกได้

ประโยชน์ ทั้งต้น รสเย็นเผื่อน ดับพิษทั้งปวง ดับพิษโลหิต สมานบาดแผล แก่ริดสีดวง ขับปัสสาวะ

ตีนตุ๊กแก

ชื่ออื่น	หญ้าตีนตุ๊กแก หญ้าตุ๋บโต
ชื่อวิทยาศาสตร์	<i>Tridax procumbens</i> L.
ชื่อวงศ์	COMPOSITAE
การกระจายพันธุ์	มีถิ่นกำเนิดในเขตร้อนของทวีปอเมริกา ในประเทศไทยพบทุกภาค ในที่ชื้นทั่วไปหรือขึ้นแฉะริมน้ำ
การขยายพันธุ์	เพาะเมล็ด

ลักษณะทางพฤกษศาสตร์ เป็นพืชล้มลุก ทอดเลื้อยชุกยอดเหนือดินสูงประมาณ 30 เซนติเมตร ทุกส่วนของพืชมีขนละเอียดสีขาวเกาะติดหนาแน่น ลำต้นกลม สีเขียวเหลือง เปราะหักง่าย การเกาะติดของใบบนกิ่งแบบตรงข้าม ใบเป็นใบเดี่ยว รูปใบหอก ปลายใบแหลม โคนมน ขอบใบเป็นจัก ดอกออกเป็นช่อที่ซอกใบ ก้านช่อดอกยาวมาก อาจยาวถึง 20 เซนติเมตร ดอกเพศเมียอยู่รอบนอก มีสีขาวแผ่เป็นกลีบกว้างปลายแยกเป็นสามแฉก ส่วนในเป็นดอกสมบูรณ์เพศ ดอกย่อยแต่ละดอกกลีบดอกเชื่อมเป็นหลอด มีเกสรเพศผู้สีเหลือง 5 อัน เกสรเพศเมีย 1 อัน ผลมีขนสีน้ำตาลปกคลุม เมล็ดรูปเข็ม สีน้ำตาลดำ มีปีกขน

ประโยชน์ ใบตำพอกแก้ปวด แก้อักเสบตามข้อ และพอกฝี

เตยหอม

ชื่ออื่น ปาแนะวอจิง (มาเลเซีย-นราธิวาส)

ชื่อวิทยาศาสตร์ *Pandanus amaryllifolius* Roxb.

ชื่อวงศ์ PANDANACEAE

การกระจายพันธุ์ เอเชียตะวันออกเฉียงใต้

การขยายพันธุ์ ใช้วิธีแยกหน่อ

ลักษณะทางพฤกษศาสตร์ เป็นพืชใบเลี้ยงเดี่ยวลักษณะแตกออกเป็นพุ่มขนาดเล็ก ลำต้นเป็นข้อ ใบออกเป็นพุ่มบริเวณปลายยอด เมื่อโตจะมีรากค้ำจุนช่วยพยุงลำต้นไว้ ใบเป็นใบเดี่ยวเรียงสลับเวียนเป็นเกลียวขึ้นไปจนถึงยอด ลักษณะใบยาวเรียวคล้ายใบหอก ปลายใบแหลม ขอบใบเรียบ ผิวใบเป็นมัน เส้นกลางใบเว้าลึกเป็นแฉ่ง ถ้าดูด้านท้องใบจะเห็นเป็นรูปคล้ายกระดูกงูเรือ ใบมีกลิ่นหอม

ประโยชน์ ต้นและรากใช้เป็นยาขับปัสสาวะ ใบสดตำพอกรักษาโรคหัด โรคผิวหนัง ใช้เป็นยาบำรุงหัวใจให้ชุ่มชื้น โดยใช้ช้ำน้ำใบเตยผสมอาหาร แต่งกลิ่น แต่งสีขนม

นางแย้ม

ชื่ออื่น ปึงหอม ปึงซ้อน ปึงสมุทร ปึงชะมด

ชื่อวิทยาศาสตร์ *Clerodendrum fragrans* R.Br.

ชื่อวงศ์ VERBENACEAE

การกระจายพันธุ์ จีน อินเดีย มาเลเซีย อินโดนีเซีย ไทย

การขยายพันธุ์ ใช้วิธีแยกหน่อ เพาะเมล็ด

ลักษณะทางพฤกษศาสตร์ ไม้พุ่ม ลำต้นตั้งสูงประมาณ 3-5 ฟุต ใบเป็นใบเดี่ยวจะออกเป็นคู่ๆ ตรงข้ามกัน ลักษณะใบเป็นรูปใบโพธิ์ ตรงปลายแหลมแต่ไม่มีติ่ง ขอบใบหยักรอบใบ ดอกออกเป็นช่อ ดอกจะเบียดเสียดติดกันแน่นในช่อ ช่อดอกหนึ่งกว้างประมาณ 4-5 นิ้ว ลักษณะดอกย่อยคล้ายดอกมะลิ ช่อสีขาว บานเต็มที่ประมาณ 1 นิ้ว ดอกย่อยมีกลีบเลี้ยงสีม่วงแดงเป็นหลอดสั้น ปลายแยก 5-6 แฉก ดอกย่อยบานไม่พร้อมกันและบานนานหลายวัน มีกลิ่นหอมมากทั้งกลางวันและกลางคืน ออกดอกตลอดปี

ประโยชน์ ใบแก้โรคผิวหนัง ผื่นคัน รากขับระดู ขับปัสสาวะ แก้หลอดลมอักเสบ ลำไส้อักเสบ แก้เหน็บชา บำรุงประสาท รวมทั้งเหน็บชาที่มีอาการบวมช้ำ แก้ไข้ แก้ฝีภายใน แก้วริดสีดวง แก้วกระดูกสันหลังอักเสบเรื้อรัง แก้ปวดเอว และปวดข้อ แก้ไตพิการ

ผกากรอง

ชื่ออื่น คำซี้ไก่ (เชียงใหม่) ขะจาย ตาปู่ มะจาย (แม่ฮ่องสอน)
เบ็งละมาศ สาบแรง (ภาคเหนือ)
หญ่กาสาบแรง (ภาคกลาง และภาคเหนือ)
ก้ามกุ้ง เบญจมาศป่า (ภาคกลาง) ซี้กา (ปราจีนบุรี)
ดอกไม้เงิน (ตราด) ไม้เงิน (ชุมพร) ยี่สุน (ตรัง)
สามสิบ (จันทบุรี)

ชื่อวิทยาศาสตร์ *Lantana camara* Linn.

ชื่อวงศ์ VERBENACEAE

การกระจายพันธุ์ มีถิ่นกำเนิดในทวีปแอฟริกาและทวีปอเมริกา
ขึ้นได้ในดินทุกชนิด

การขยายพันธุ์ เพาะเมล็ดและปักชำ

ลักษณะทางพฤกษศาสตร์ ไม้พุ่มขนาดเล็ก ลำต้นตรง สีเหลือง มีหนามแหลม แตกกิ่งเป็นมุมแหลม ปลายกิ่งตั้ง การกระจายของกิ่งทั่วทั้งลำต้น มีขนสากทั่วใบและกิ่ง ใบเรียงตรงข้ามสลับตั้งฉาก ใบเดี่ยว รูปไข่ โคนใบมน ปลายใบเรียวแหลม ขอบใบหยักมน แผ่นใบมีขนปกคลุม ก้านใบกลม ดอกเป็นช่อแบบช่อกระจุกแน่น ออกเป็นกระจุกที่ปลายกิ่ง ดอกรอบนอกจะบานก่อน กลีบดอกเชื่อมกันเป็นหลอด ปลายแยกเป็น 5 กลีบ มีหลายสี เช่น สีส้ม สีชมพู สีขาว สีแดง ภายในต้นเดียวกันอาจมีหลายสีด้วย มีกลิ่นหอมฉุน ผลกลมขนาดเล็ก ผลสุกสีดำ

ประโยชน์ ใบมีคุณสมบัติห้ามเลือดและรักษาแผลสดได้ มีฤทธิ์ฆ่าเชื้อโรค รักษาโรคไขข้ออักเสบ (รูมาติก) ใบผกากรองมีกลิ่นฉุนจึงนำมาใช้เป็นสมุนไพรขับไล่แมลงศัตรูพืชได้ รากแก้หวัด ปวดศีรษะ ไข้สูง ปวดฟัน คางทูม รอยฟกช้ำที่เกิดจากการกระทบกระแทกโดยถ้าใช้เพื่อรักษาอาการไข้ คางทูม ดอกมีรสขมจัดเย็นใช้แก้อักเสบ ห้ามเลือด แก้วัณโรค อาเจียนเป็นเลือด แก้ปวดท้องอาเจียน แก้ผื่นคันที่เกิดจากความชื้นและรอยฟกช้ำที่เกิดจากการกระทบกระแทก

ผักบุ้งทะเล

ชื่ออื่น	ละบู่เลาะห์ (มาลายู-นราธิวาส)
ชื่อวิทยาศาสตร์	<i>Ipomoea pes-caprae</i> (Linn.) R.Br.
ชื่อวงศ์	CONVOLVULACEA
การกระจายพันธุ์	พบเห็นทั่วไปตามธรรมชาติบริเวณริมทะเล เป็นพืชที่ทนต่อความแห้งแล้ง
การขยายพันธุ์	ปักชำ เพาะเมล็ด

ลักษณะทางพฤกษศาสตร์ ลำต้นเลื้อยตามผิวดินทอดไปตามยาวบนพื้นดิน ทั้งต้นมียางสีขาว ใบเป็นใบเดี่ยว เรียงสลับ กว้าง 7-11 เซนติเมตร ยาว 5-8 เซนติเมตร โคนใบรูปหัวใจ ปลายเว้าลึก เมื่อใบหนาจะกรอบน้ำและหักง่าย ดอกเหมือนดอกผักบุ้ง ออกดอกเป็นช่อที่ซอกใบมี 4-6 ดอก กลีบดอกสีชมพู โคนติดกัน ปลายบานออกคล้ายปากแตร ผลเล็กกลม เมื่อผลแห้งแตกง่าย

ประโยชน์ รากขับปัสสาวะ แก้พิษแมงกะพรุน แก้ปวดฟัน แก้ปวดไขข้อ แก้ผดผื่นคันมีน้ำเหลือง รักษาโรคเท้าช้าง **ลำต้น** (เถา) แก้พิษแมงกะพรุน ขับปัสสาวะ ใบถอนพิษแมงกะพรุน ขับปัสสาวะ รักษาโรคผิวหนัง รักษาโรคผิวหนัง เมล็ด แก้ปวดท้องเป็นยาถ่าย แก้ตะคริว **ทั้งต้น**แก้อาการอักเสบจากอาการแมงกะพรุนไฟ

ไผ่น้ำเต้า

ชื่ออื่น	ไผ่พระสังขาย
ชื่อวิทยาศาสตร์	<i>Bambus a ventricosus</i> McClure.
ชื่อวงศ์	Gramineae
การกระจายพันธุ์	-
การขยายพันธุ์	ขยายพันธุ์โดยการแตกหน่อ หรือ แยกกอ

ลักษณะทางพฤกษศาสตร์ พืชล้มลุกอายุหลายปี เป็นไม้พุ่มเป็นกอ ลำต้น ตั้งตรง กลม เป็นทรงกระบอกกลวง ขนาด 3-5.5 เซนติเมตร ผิวเกลี้ยง ต้นอ่อนสีเขียวอ่อน ต้นแก่สีเขียวอมเหลือง ไม่มีหนาม เนื้อแข็ง มีข้อปล้องชัดเจน และค่อนข้างถี่ มีเหง้าใต้ดินสั้น ไม่ทอดขนานไปทางระดับ ใบเป็นใบเดี่ยว เรียงสลับ 2 แถว ใบรูปหอก กว้าง 1.5-3 เซนติเมตร ยาว 8-20 เซนติเมตร ปลายใบแหลม โคนใบสอบ ขอบใบเรียบคม ผิวใบด้านบนเรียบเป็นมัน สีเขียว ผิวใบด้านล่างหยาบ กาบหุ้ม ลำต้นหนาแข็ง ไม่แนบชิดลำต้น หลุดร่วงไปเมื่อแก่ ยอดคานหนาแข็งมักมีขนคาย ทางด้านในมีดิ่งกาบเห็นชัดเจน ตอนปลายกาบตรงที่ต่อกับใบจะมีลื่นใบ

ประโยชน์ หน่อนำมาทำอาหารรับประทานได้ ใบนำมาปรุงเป็นยาขับฟอกโลหิต ระบุที่เสีย

ฝาง

ชื่ออื่น	ง้าย (กะเหรี่ยง-กาญจนบุรี) ฝางล้ม (กาญจนบุรี)
ชื่อวิทยาศาสตร์	<i>Caesalpinia sappan</i> L.
ชื่อวงศ์	LEGUMINOSAE-CAESALPINIOIDEAE
การกระจายพันธุ์	พบทั่วไปในป่าเบญจพรรณ ป่าเต็งรัง ป่าเขาหินปูน แห้งแล้ง และตามชายป่าดงดิบทั่วประเทศไทย
การขยายพันธุ์	เพาะเมล็ด หรือกิ่งปักชำ

ลักษณะทางพฤกษศาสตร์ ไม้พุ่มแตกกิ่งที่โคน สูง 5-8 เมตร ลำต้นมีหนามโค้งสั้น ๆ และแข็งทั่วทุกส่วน ใบเป็นใบประกอบแบบขนนกสองชั้น เรียงสลับกัน ใบย่อยรูปไข่หรือรูปขอบขนานกว้าง 0.6-0.8 เซนติเมตร ยาว 1.5-1.8 เซนติเมตร โคนใบเฉียง ดอกเป็นช่อออกที่ซอกใบตอนปลายกิ่งและที่ปลายกิ่ง กลีบรองดอกมี 5 กลีบ ขอบกลีบเกยซ้อนกัน กลีบล่างสุดโค้งงอและใหญ่กว่ากลีบอื่น กลีบดอกสีเหลือง มี 5 กลีบ เกสรเพศผู้มี 10 อัน แยกเป็นอิสระ ผลเป็นฝักแบนแข็งเป็นจะงอยแหลม เปลือกเป็นสันมน ปลายแหลม มีเมล็ดเป็นรูปรี 2-4 เมล็ด

ประโยชน์ แก่นฝาง รสขื่นขมหวาน ฝาด รับประทานเป็นยาบำรุงโลหิตสตรี ขับประจำเดือน แก้ปวดพิการ ขับหนอง ทำโลหิตให้เย็น รับประทานแก้ท้องร่วง แก้อาตุพิการ แก้อ่อน แก้อึดติดออกทางทวารหนักและเบา รักษาเนื้องอก แก้ปวดทวารรถ แก้เสมหะ แก้โลหิต แก้เลือดกำเดา น้ำมันระเหย เป็นยาสมานอย่างอ่อน แก้ท้องเดิน

ฝิ่นต้น

ชื่ออื่น	มะละกอฝรั่ง (กรุงเทพมหานคร) มะหุ่งแดง (ภาคเหนือ)
ชื่อวิทยาศาสตร์	<i>Jatropha multifida</i> Linn.
ชื่อวงศ์	EUPHORBIACEAE
การกระจายพันธุ์	-
การขยายพันธุ์	ขยายพันธุ์ด้วยการเพาะเมล็ด

ลักษณะทางพฤกษศาสตร์ ลำต้นจะคล้ายต้นมะละกอ แต่มีขนาดเล็ก และเป็นแกนแข็งกว่า ลักษณะของใบแยกเป็นแฉก คล้ายใบมะละกอ มีขนาดใหญ่ประมาณ 10 เซนติเมตร ดอกมีขนาดเล็กๆ เป็นช่อแบนแน่นติดกัน ดอกมีเป็นสีแดงสด ลักษณะของดอกเหมือนกับดอกกะตังบาย หรือดอกเถาคัน ผลมีลักษณะกลมเป็นพู่ คล้ายกับผลสลอด หรือผลปัดตาเวีย แต่มีขนาดโตกว่า

ประโยชน์ เปลือกลำต้นมีรสฝาด นำมาปรุงเป็นยาแก้ไอ เจียน แก้ท้องเสีย แก้ปวดเบ่ง แก้ปวดเมื่อยตามข้อ แก้ลงแดง และเป็นยาคุมธาตุ

พญาかさก

ชื่ออื่น

กาศัก เชียงหูซ้าง เชียงหุ้ม้า (ภาคเหนือ)
 แคะมูรา จากผักชี (เงี้ยว-แม่ฮ่องสอน)
 ตองด้วบ (แม่ฮ่องสอน) ตองสาก (ตาก)
 ตาลปัตรฤ ษี ทุคลุพะโต๊ะ ทุโครพะดู โมรา
 (กระเหรียง-แม่ฮ่องสอน) ว่านพญาかさก
 (ภาคกลาง) เสือนั่งร่ม (ราชบุรี) หูผึ้งซ้าง

ชื่อวิทยาศาสตร์

Leea macrophylla Roxb. ex Homem

ชื่อวงศ์

LEEACEAE

การกระจายพันธุ์

พบตามป่าเบญจพรรณแล้ง ในภาคเหนือและ
 ภาคตะวันออกเฉียงเหนือที่ความสูง 100-600 เมตร
 จากระดับน้ำทะเล ยึดตัวในหน้าแล้ง

การขยายพันธุ์

-

ลักษณะทางพฤกษศาสตร์ ไม้พุ่ม ลำต้นมีต้นตามยาว เกดียง หรือ
 มีขนปกคลุมเล็กน้อย ใบมีหลายรูปแบบ ทั้งใบเดี่ยวและใบประกอบที่มีใบย่อย
 3 ใบ หูใบขนาดใหญ่ รูปไข่กลับ กว้าง 2-6 เซนติเมตร ยาว 4-6 เซนติเมตร
 หลุดร่วงง่าย ก้านใบยาว 15-20 เซนติเมตร ใบเดี่ยวรูปไข่กว้าง 35-60 เซนติเมตร
 ยาว 40-65 เซนติเมตร โคนใบมน ขอบใบจัก ปลายใบแหลม มีขนปกคลุม
ดอก ออกเป็นช่อที่ตรงข้ามก้านใบ ก้านช่อดอกรวม ยาว 20-25 เซนติเมตร
 มีริ้วประดับรูปสามเหลี่ยม หรือสามเหลี่ยมแคบ ก้านดอกยาว 2-3 มิลลิเมตร
 มีขนปกคลุม ตาดอกรูปไข่กลับ หรือขอบขนาน ยาว 2-3 มิลลิเมตร ปลายมน
 กลีบเลี้ยงปลายแยก 5 แฉก กลีบดอกสีขาว รูปขอบขนาน ยาว 2.5-4 มิลลิเมตร
 มีขนปกคลุม เกสรเพศผู้ 5 อัน ยาว 1.5-2 มิลลิเมตร รังไข่ค่อนข้างกลม
ผลสด ขนาด 8-13 มิลลิเมตร

ประโยชน์ หัวผสมสมุนไพรชนิดอื่น รักษาแกมโรค แผลฝี หนองใน
 รากย้อมผ้าให้สีแดง

พนมสวรรค์

ชื่ออื่น	นมสวรรค์ ฉัตรฟ้า
ชื่อวิทยาศาสตร์	<i>Clerodendrum paniculatum</i> Linn.
ชื่อวงศ์	VERBENACEAE
การกระจายพันธุ์	จีน มาเลเซีย ฟิลิปปินส์ และตามชายป่าเมืองไทย
การขยายพันธุ์	เพาะเมล็ด ปักชำกิ่ง และตอนกิ่ง

ลักษณะทางพฤกษศาสตร์ ต้นเป็นไม้พุ่ม สูงประมาณ 2 เมตร กิ่งอ่อนเป็นรูปสี่เหลี่ยม ลำต้นตรงเป็นเหลี่ยมเป็นข้อ ๆ ไม่มีกิ่งแต่มีก้านใบ ใบเดี่ยว ออกตรงข้าม ใบสีเขียวแกมดำ รูปค่อนข้างกลม โคนรูปหัวใจ ปลายแหลม ขอบใบเว้า 3-5 แฉก และมีจัก ด้านล่างมีขนสาก ดอกเป็นดอกช่อ ดอกเล็ก ๆ ออกเป็นชั้น ๆ เหมือนฉัตรฐานดอกมีก้านดอกประกอบยาว ยอดดอกมีก้านดอกประกอบสั้น เมื่อมองด้านบนเป็นทรงกลม ดอกมีสองชนิด ชนิดแดงอมส้มเรียกว่า นมสวรรค์ ตัวเมีย และดอกสีขาวเรียกว่านมสวรรค์ตัวผู้ ออกเป็นช่อที่ปลายกิ่ง กว้าง 20 เซนติเมตร ยาว 30-35 เซนติเมตร กลีบเลี้ยง 5 กลีบ กลีบดอกเป็นหลอด ยาว 1.5-2 เซนติเมตร ปลายแยกเป็น 5 กลีบ ขนาดไม่เท่ากัน เกสรเพศผู้ 4 อัน ยาวโค้งพันปากหลอด ผลเป็นผลประกอบ เป็นชั้นคล้ายฉัตร ก้านผลยาวเรียงเป็นฉัตรคล้ายรูปทรงดอก ผลมีขนาดเล็กกลม สีเขียว กลีบรองผลสีแดงหรือสีขาวตามชนิดของสีดอก

ประโยชน์ ยอดอ่อนใบเพสลาดมีกลิ่นเหม็นเขียวเล็กน้อย นำมาปรุงอาหารกลิ่นจะหายไปโดยหันผอย ใส่กะทิ รongกระทงห่อหมกมีรสชาติหวานร้อน รากใช้เป็นยาถ่าย ใบสดตำเป็นยารักษาโรคปวดข้อและปวดประสาท แก้กวางอก อักเสบ พอกแก้ไข้ต้นบวม พอกแก้ลูกหนู ใต้รักแร้บวม ราก ดอกและลำต้น แก้พิษแมลงสัตว์กัดต่อย แก้ฝีภายใน

พลับพลึง

ชื่ออื่น	ลิ้ว พลับพลึงดอกขาว
ชื่อวิทยาศาสตร์	<i>Crinum asiaticum</i> Linn.
ชื่อวงศ์	AMARYLLIDACEAE
การกระจายพันธุ์	ทวีปเอเชีย
การขยายพันธุ์	แยกหน่อ เพาะเมล็ด

ลักษณะทางพฤกษศาสตร์ เป็นไม้ล้มลุกหลายฤดู มีลำต้นใต้ดิน ส่วนเหนือดินประกอบด้วยกาบใบสีขาวหุ้มซ้อนกันเป็นชั้นๆ ใบเป็นใบเดี่ยวเรียงซ้อนเป็นวงกว้าง 7-15 เซนติเมตร ยาว 1 เมตร ปลายใบแหลม แผ่นใบอวบหนา มีหน่อจำนวนมากขึ้นรวมกันเป็นกอ ดอกเป็นช่อดอกขนาดใหญ่ สีขาวหรือม่วงแดง ออกเป็นกระจุกที่ปลายกิ่ง มีดอกย่อยจำนวนมาก 10-30 ดอก ก้านช่อดอกอวบใหญ่ กลีบดอกตอนโคนเชื่อมกันเป็นหลอด ยาว 7-10 เซนติเมตร ปลายแยกเป็น 6 กลีบแคบๆ กว้าง 1 เซนติเมตร ยาว 7 เซนติเมตร ดอกทยอยบาน มีกลิ่นหอม พลับพลึงดอกสีแดงจะมีช่อดอกและดอกใหญ่กว่าพลับพลึงดอกสีขาว

ประโยชน์ แก้อาการฟกช้ำ เกล็ดขจัดยอก บรรเทาอาการปวดบวม ในใบมีสารกลุ่มแอลคาลอยด์ชื่อ Lycorine ซึ่งมีฤทธิ์ต้านไวรัสที่ทำให้เป็นโรคโปลิโอ หัด

พลับพลึงตีนเป็ด

ชื่ออื่น	-
ชื่อวิทยาศาสตร์	<i>Hymenocallis littoralis</i> (Jacq.) Salisb.
ชื่อวงศ์	AMARYLLIDACEAE
การกระจายพันธุ์	-
การขยายพันธุ์	เพาะเมล็ด แยกกอ

ลักษณะทางพฤกษศาสตร์ ไม้เนื้ออ่อน มีหัวใต้ดิน สูงได้ถึง 1 เมตร แตกใบ จำนวนมาก ใบเป็นใบเดี่ยว เรียงตรงข้าม รูปแถบแคบหรือขอบขนาน กว้าง 6-7 เซนติเมตร ยาว 0.5-1 เมตร ปลายใบแหลม ขอบใบเรียบ ผิวใบสีเขียว ดอกเป็นดอกช่อแบบซี่ร่มออกที่ซอกใบ มีดอกย่อย 7-10 ดอก ทอยอบาน กลีบดอกมี 6 กลีบ เมื่อบานเส้นผ่าศูนย์กลาง 15-20 เซนติเมตร กลีบดอกสีขาว ก้านช่อดอกยาวประมาณ 50 เซนติเมตร ผลสดรูปกลม

ประโยชน์ ใบนำเอามาอย่างไฟพันแก๊พก้ำ บวม เคล็ดขัดยอก ใ้ช้ยู่ไฟ หลังคลอด หัวมีรสขม ในอินเดียใช้เป็นยาระบาย ขับเสมหะ รักษาโรคเกี่ยวกับน้ำดี

โทษ หัว ใบ และราก รับประทานเข้าไปทำให้อาเจียน ท้องเดิน

พันธุ์เขี้ยว

ชื่ออื่น	เด็ยงู พระอินทร์โปรย สารพัดพิษ สี่บาท หญ้าหางงู
ชื่อวิทยาศาสตร์	<i>Stachytarpheta jamaicensis</i> (L.) Vahl
ชื่อวงศ์	VERBENACEAE
การกระจายพันธุ์	พบในแถบเขตร้อนทั่วไปตามพื้นที่เปิดหรือทุ่งหญ้า ออกดอกช่วงเดือนมิถุนายน-กรกฎาคม
การขยายพันธุ์	ขยายพันธุ์โดยใช้เมล็ด

ลักษณะทางพฤกษศาสตร์ ไม้พุ่มขนาดเล็ก สูง 0.5-1 เมตร ใบเป็นใบเดี่ยว ออกตรงข้าม รูปขอบขนานกว้างแกมรี กว้าง 2-5 เซนติเมตร ยาว 3-8 เซนติเมตร โคนใบสอบ ปลายใบแหลม ขอบใบหยักเป็นฟันเลื่อย แผ่นใบสาก ดอกสีม่วงตรงกลางเป็นแถบสีขาว ออกเป็นช่อแกนที่ปลายกิ่ง ยาว 5-30 เซนติเมตร ดอกบานขนาด 1 เซนติเมตร กลีบดอกโคนเชื่อมกันเป็นหลอด ปลายบนแยกเป็น 5 กลีบ เกสรเพศผู้ 2 อันสมบูรณ์ อีก 2 อันลดรูป ผลรูปขอบขนาน ขนาดเล็ก แก่แล้วแตก

ประโยชน์ รากแก้หนองใน ทำให้แห้ง ใบขับพยาธิในเด็ก แก้บิด พอกแก้เคล็ด **ทั้งต้น** ขับเหงื่อ แก้ไข้ ขับปัสสาวะ แก้นิว แก้อาเจียน รักษาแผลอักเสบแผลเปื่อย

พิกุล

ชื่ออื่น	แก้ว (ภาคเหนือ) กุล (ภาคใต้) ซางดง (ลำปาง) พิกุลป่า (สตูล) พิกุลเขา พิกุลเถื่อน (นครศรีธรรมราช)
ชื่อวิทยาศาสตร์	<i>Mimusops elengi</i> Linn.
ชื่อวงศ์	SAPOTACEAE
การกระจายพันธุ์	อินเดีย พม่า ศรีลังกา
การขยายพันธุ์	เพาะเมล็ด

ลักษณะทางพฤกษศาสตร์ ต้นเป็นไม้ยืนต้นขนาดกลางถึงขนาดใหญ่สูง 10-25 เมตร แผ่กิ่งก้านสาขาออกเป็นพุ่มกว้างตรงส่วนยอดของลำต้น ใบเป็นใบเดี่ยวเรียงสลับ รูปไข่หรือรูปรี ปลายใบแหลม หลังใบสีเขียวเข้มเป็นมันเลื่อม ขอบใบเป็นคลื่น ดอกเป็นดอกเดี่ยว ออกเป็นกระจุกที่ซอกใบ กลีบดอกสีขาวนวล กลีบรองดอกสีน้ำตาลมีขนนุ่ม กลิ่นหอม ออกดอกตลอดปี ผลเป็นผลสด รูปไข่ เมื่อสุกสีแดงอมส้ม

ประโยชน์ ดอกสดเข้ายาหอม ทำเครื่องสำอาง แก้ท้องเสีย ดอกแห้งเป็นยาบำรุงหัวใจ ปวดหัว เจ็บคอ เปลือกทำยากลั้วล้างปาก เหงือกบวม แก้ปวดเมื่อย เมล็ดตำแล้วใส่ทวารเด็ก แก้โรคท้องผูก แก่นที่รากเป็นยาบำรุงโรคหัวใจ

พุดซ้อน

ชื่ออื่น

พุดจีน พุดใหญ่ อินฉะหวา เค็ดถวา แควถวา ชั่วอึ้งกี
จุยเจียฮวย

ชื่อวิทยาศาสตร์

Gardenia angusta (L.) Merr.

ชื่อวงศ์

RUBIACEAE

การกระจายพันธุ์

จีน ไต้หวัน ญี่ปุ่น ประเทศไทยพบมากทางภาคเหนือ

การขยายพันธุ์

เพาะเมล็ด ตอนกิ่ง

ลักษณะทางพฤกษศาสตร์ เป็นไม้พุ่มสูงประมาณ 1-2 เมตร แตกกิ่ง
แขนงมาก ลำต้นเรียวเป็นรูปกรวย ไม่ผลัดใบ ทรงพุ่มกลม ค่อนข้างหนาที่ใบ
เปลือกสีน้ำตาลดำ ใบเป็นใบเดี่ยวเรียงตรงข้าม รูปหอก ปลายใบและโคนใบแหลม
ใบมีสีเขียวมัน ดอกเป็นดอกเดี่ยวสีขาวออกตามซอกใบและปลายกิ่ง มีกลีบเลี้ยง
หนาเป็นสัน มีทั้งชนิดดอกกลีบเดียว กลีบดอกชั้นเดียว และชนิดดอกซ้อน มีกลีบ
ดอกจำนวนมากเรียงซ้อนกัน เมื่อดอกบานมีเส้นผ่าศูนย์กลางประมาณ
7-8 เซนติเมตร ฝัก/ผลมีทั้งผลสั้นและยาว รูปไข่ถึงรูปแกมรูปขอบขนาน เมื่อแก่
สีเหลืองส้ม ผลแก่จัดจะแตกเป็น 2 ซีก เมล็ดจำนวนมากประมาณ 3-6 เมล็ด

ประโยชน์ ใบตำพอกแก้ปวดศีรษะ แก้เคล็ดขัดยอก ดอกคั้นน้ำทาแก้โรค
ผิวหนัง รากแก้ไข้ เปลือกต้นแก้บิด

พุทธรักษา

ชื่ออื่น บัวหลวง (ลพบุรี) ปละยะ (กะเหรี่ยง-แม่ฮ่องสอน)
พุทธร (ภาคเหนือ)

ชื่อวิทยาศาสตร์ *Canna indica* L.

ชื่อวงศ์ CANNACEAE

การกระจายพันธุ์ อเมริกาเขตร้อน ชอบที่ชื้นและกลางแจ้ง

การขยายพันธุ์ แยกหน่อ เพาะเมล็ด

ลักษณะทางพฤกษศาสตร์ เป็นพรรณไม้ล้มลุก เนื้ออ่อนอวบน้ำ ลำต้นมีความสูงประมาณ 1-2 เมตร มีลำต้นอยู่ใต้ดินเรียกว่าเหง้า มีการเจริญเติบโตโดยแตกหน่อเป็นกอคล้ายกับกล้วย ลักษณะหน่อที่เจริญเป็นต้นเหนือพื้นดินนั้นมีลักษณะกลมแบนสีเขียว ขนาดลำต้นโตประมาณ 2-4 เซนติเมตร ใบมีขนาดใหญ่สีเขียวโคนใบ และปลายใบรีแหลม ขอบใบเรียบ กลางใบเป็นเส้นขนเห็นได้ชัด โคนใบมีก้านใบซึ่งยาวเป็นกาบใบหุ้มลำต้นซ้อนสลับกัน ขนาดใบกว้างประมาณ 10-15 เซนติเมตร ยาวประมาณ 25-35 เซนติเมตร ดอกออกเป็นช่อตรงส่วนยอดของลำต้น ช่อดอกยาวประมาณ 15-20 เซนติเมตร ประกอบด้วยดอก 8-10 ดอก และมีกลีบดอกบางนึ่ง ขนาดของดอกและสีสันแตกต่างกันไปตามชนิดพันธุ์

ประโยชน์ รากสามารถใช้ร่วมกับเหง้า ได้ทั้งสดและแห้ง มีสรรพคุณบำรุงปอด แก้วัดโรค แก้วไอ แก้วโรคตับอักเสบ แก้วประจำเดือนมาไม่ปกติ แก้วบิดเร้วรัง แก้วแผลอักเสบ บวมเป็นหนอง หรือแผลสด สมานแผล แก้วตกขาว แก้วอาเจียนเป็นเลือด

เพชรสังฆาต

ชื่ออื่น	ขันท้อ (ราชบุรี) สันชะควด (กรุงเทพฯ) สามร้อยต่อ (ประจวบคีรีขันธ์)
ชื่อวิทยาศาสตร์	<i>Cissus quadrangularis</i> L.
ชื่อวงศ์	VITACEAE
การกระจายพันธุ์	พรรณไม้ไม่มีถิ่นกำเนิดอยู่ในแอฟริกา อาหรับ และอินเดีย
การขยายพันธุ์	ใช้ต้นปักชำ

ลักษณะทางพฤกษศาสตร์ ไม้เถา เถาอ่อนสีเขียวเป็นสี่เหลี่ยม เป็นข้อต่อกัน มีมือสำหรับเกาะยึดออกตามข้อต่อตรงข้ามใบ ใบเป็นใบเดี่ยว ออกเรียงสลับตามข้อต้น รูปสามเหลี่ยม ปลายใบมน โคนใบเว้า ขอบใบหยักมนห่างๆ แผ่นใบเรียบสีเขียวเป็นมัน ก้านใบยาว 2-3 เซนติเมตร ดอก ออกเป็นช่อตามข้อต้นตรงข้ามกับใบ ดอกสีเขียวอ่อน กลีบดอกมี 4 กลีบ โคนด้านนอกมีสีแดง ด้านในสีเขียวอ่อน เมื่อบานเต็มทีดอกจะงอ้งุมไปด้านล่าง เกสรเพศผู้มี 4 อัน ผลรูปทรงกลม ผิวเรียบเป็นมัน ผลอ่อนสีเขียว สุกสีแดงเข้มเกือบดำ เมล็ดกลม สีน้ำตาล มี 1 เมล็ด

ประโยชน์ น้ำจากต้นใช้หยอดหู แก่น้ำหนวกไหล หยอดจุมูก แก้เลือดเสียในสตรีประจำเดือนไม่ปกติ เป็นยารักษาตุ้เจริญอาหาร ใบและยอดอ่อนรักษาโรคค้ำได้เกี่ยวกับอาหารไม่ย่อย ใบและรากเป็นยาพอก เถาใช้เป็นยาแก้ริดสีดวงทวารหนัก

โพล

ชื่ออื่น ปูลอย ปูเลย (เหนือ) ว่านไฟ (กลาง)
มีนสะล่าง (เงี้ยว ฉาน-แม่ฮ่องสอน)

ชื่อวิทยาศาสตร์ *Zingiber cassumunar* Roxb.

ชื่อวงศ์ ZINGIBERACEAE

การกระจายพันธุ์ ถิ่นกำเนิดอยู่ในเอเชียแถบประเทศอินเดีย มาเลเซีย
อินโดนีเซีย และไทย

การขยายพันธุ์ ขยายพันธุ์โดยใช้เหง้าปลูก

ลักษณะทางพฤกษศาสตร์ ไม้ล้มลุกสูง 0.7-1.5 เมตร มีเหง้าใต้ดิน เปลือกสีน้ำตาลแกมเหลือง เนื้อในสีเหลืองถึงเหลืองแกมเขียว แทงหน่อหรือลำต้นเทียมขึ้นเป็นกอ ซึ่งประกอบด้วยกาบหรือโคนใบหุ้มซ้อนกัน ใบเป็นใบเดี่ยว เรียงสลับ รูปขอบขนานแกมใบหอก กว้าง 3.5-5.5 เซนติเมตร ยาว 18-35 เซนติเมตร ดอกช่อ แทงจากเหง้าใต้ดิน กลีบดอกสีนวล ใบประดับสีม่วง ผลเป็นผลแห้งรูปกลม

ประโยชน์ เหง้าเป็นยาแก้ท้องขึ้น ท้องอืดเพื่อ ขับลม แก้บิด ท้องเดิน ขับประจำเดือนสตรี ทาแก้ฟกบวม แก้ผื่นคัน เป็นยารักษาหืด เป็นยากันเล็บถอด ใช้ต้มน้ำอาบหลังคลอด น้ำคั้นจากเหง้า รักษาอาการเคล็ดขัดยอก ฟกบวม แผลง้ำชำเมื่อย หัวช่วยขับระดู ประจำเดือนสตรี เลือดร้าย แก้มุตกิตระดูขาว แก้อาเจียน แก้ปวดฟัน ดอกขับโลหิตกระจายเลือดเสีย ต้นแก้ธาตุพิการ แก้อุจจาระพิการ ใบแก้ไข้ ปวดเมื่อย แก้ก้อนเนื้อครันตัว แก้มื่อย

ผักข้าว

ชื่ออื่น	ซีกาเครือ (ปัตตานี) ผักข้าว (ตาก ภาคเหนือ) มะข้าว (แพร่)
ชื่อวิทยาศาสตร์	<i>Momordica cochinchinensis</i> Spreng.
ชื่อวงศ์	CUCURBITACEAE
การกระจายพันธุ์	จีนตอนใต้ พม่า ไทย ลาว เขมร เวียดนาม มาเลเซีย บังกลาเทศ และฟิลิปปินส์
การขยายพันธุ์	ปักชำ เพาะเมล็ด

ลักษณะทางพฤกษศาสตร์ เป็นไม้เถาเลื้อยพาดพันต้นไม้ใหญ่ เถาสีเขียวอมเหลือง เถาแก่มีข้อโปนออกเป็นปุ่ม ผิวของเถาจะมีเม็ดสีขาวเล็กๆ กระจายอยู่ทั่วไป เจริญเติบโตมากขึ้นกับแหล่งที่ปลูก เส้นผ่าศูนย์กลางของเถา 0.5-1 เซนติเมตร ใบเป็นใบเดี่ยว รูปร่างคล้ายใบโพธิ์ ตัวใบแบ่งเป็น 3 ช่วง สีเขียว เส้นผ่าศูนย์กลางของใบประมาณ 10-20 เซนติเมตร ยาว 5-10 เซนติเมตร มีหนวดไว้สำหรับเกาะ **ดอก**เป็นดอกแยกเพศ คือ ดอกเพศผู้และดอกเพศเมีย ดอกเพศผู้มีสีเหลือง มีกลีบดอก 5 กลีบ กลีบรูปไข่ยาวประมาณ 5-7 เซนติเมตร ดอกเพศเมียเล็กกว่า **ผล**รูปร่างกลมรี เนื้อแน่นฉ่ำน้ำ มีหนามเล็กขนาด 3-4 มิลลิเมตร อยู่บริเวณผิวรอบผล ผลยาว 10-15 เซนติเมตร กว้าง 6-10 เซนติเมตร ผลดิบสีเหลือง ผลสุกสีแดงหรือแดงส้ม **เมล็ด**รูปไข่ มีจำนวนมาก ยาว 2.6-2.8 เซนติเมตร กว้าง 1.6-2.1 เซนติเมตร

ประโยชน์ รากรสเย็นและรสเบื่อเล็กน้อย สรรพคุณถอนพิษทั้งปวง ดับพิษไข้ทั้งปวง ใบสรรพคุณถอนพิษ ดับพิษทุกอย่าง หรือใบใช้ปรุงเป็นยาเขียว **เมล็ด**สรรพคุณบำรุงปอด

มะกล่ำต้น

ชื่ออื่น	มะกล่ำต้น มะกล่ำตาช้าง (ทั่วไป) มะแค้ก หมากแค้ก (เงี้ยว-แม่ฮ่องสอน) มะแดง มะหัวแดง มะโหดแดง (ภาคเหนือ) บนชี (สตูล) ไผ่เงินกล้า (นครศรีธรรมราช) ไผ่ (มลายู-ภาคใต้) มะกล่ำตาไก่ (ภาคเหนือ)
ชื่อวิทยาศาสตร์	<i>Adenanthera pavonina</i> Linn.
ชื่อวงศ์	MIMOSACEAE
การกระจายพันธุ์	ป่าเบญจพรรณและป่าดิบทั่วไป
การขยายพันธุ์	เพาะเมล็ด

ลักษณะทางพฤกษศาสตร์ ต้นเป็นไม้ยืนต้นผลัดใบขนาดกลางสูงประมาณ 5–20 เมตร เรือนยอดเป็นพุ่มกลม ยอดอ่อนมีขนนิ่มสีน้ำตาลปนเทา ใบเป็นใบประกอบ ดอกออกเป็นช่อกลมยาว สีเหลือง มีก้านดอกสั้น กลิ่นหอมเย็น ออกดอกช่วงเดือนมีนาคมถึงพฤษภาคม ผลเป็นฝักแบน บิดงอคล้ายฝักมะขามเทศ เมล็ดสีแดงแบนกลม

ประโยชน์ รากรสเปรี้ยวเล็กน้อย แก้ทางเสมหะ แก้อ่อนใน แก้อาเจียน แก่หิดไธ และพิษผี **เมล็ดและใบ** แก่ริดสีดวงทวารหนัก เมล็ดในเป็นยาเบื่อพยาธิ และเบื่อไล่เดือนได้ดี ถ้าผสมกับยาอื่นที่ทำให้ระบายด้วยแล้ว ก็จะได้ประโยชน์ทั้งเบื่อไล่เดือน และระบายออกมาด้วย

มะกอก

ชื่ออื่น	กอกฤก กูก กอกหมอง (เหนือ) กอกเขา (ใต้ นครศรีธรรมราช) กอก (ใต้) มะกอกดง ไผ่แซ มะกอกฝรั่ง หมากกอก (อุดร-อีสาน) กระไฟ้ย ไฟ้ย (กระเหรี่ยง-กาญจนบุรี)
ชื่อวิทยาศาสตร์	<i>Spondias pinnata</i> Kurz, Syn. <i>S. magifera</i> Willd.
ชื่อวงศ์	ANACARDIACEAE
การกระจายพันธุ์	-
การขยายพันธุ์	เพาะเมล็ด

ลักษณะทางพฤกษศาสตร์ เป็นไม้ยืนต้นขนาดกลางถึงขนาดใหญ่สูงประมาณ 10-40 เมตร ลำต้นตรง เรือนยอดเป็นพุ่มกลม โปร่งๆ เปลือกสีเทาเรียบ กิ่งอ่อนจะมีรอยแผล เนื่องจากการหลุดร่วงของใบปรากฏอยู่และมีต่อมระบายอากาศมาก ใบเป็นใบประกอบแบบขนนก เป็นข้อขึ้นเดี่ยว ใบย่อยออกเป็นคู่ตรงข้ามหรือเยื้องกันเล็กน้อยรูปไข่กลับหรือขอบขนาน 4-6 คู่ ขนาดใบกว้าง 3-4 เซนติเมตร ยาว 7-12 เซนติเมตร โคนเบี้ยว ปลายใบมีใบย่อย 1 ใบ ใบอ่อนสีน้ำตาลอมแดงเรื่อๆ ใบแก่สีเขียวเนื้อใบค่อนข้างหนาเกลี้ยงและเป็นมัน ดอกเป็นดอกช่อ สีขาว ออกตามซอกใบหรือเหนือรอยแผลใบตอนปลายกิ่ง กลีบดอกและกลีบรองดอกมีอย่างละ 5 กลีบ ผลรูปไข่ขนาด กว้าง 2.5-3.5 เซนติเมตร ยาว 3.5-4.5 เซนติเมตร ผลอ่อนสีเขียว และเมื่อแก่เป็นเหลืองอมเขียว และเหลืองจัดในที่สุด เนื้อหุ้มเมล็ดรสเปรี้ยว เมล็ดใหญ่แข็งมากและมีเสี้ยน ขรุขระ

ประโยชน์ ผล เปลือก ใบ ยาง เนื้อผลมะกอก รสเปรี้ยว ฝาด หวาน สรรพคุณแก้โรคธาตุพิการเพราะน้ำดีไม่ปกติ แก้บิด ใบนำคั้นจากใบมะกอกใช้หยอดหู แก้อาการปวดหู ผลแก้โรคเลือดออกตามไรฟัน ผลสุกทำให้ชุ่มคอ แก้กระหายน้ำ เปลือกฝาด เย็น เปรี้ยว สรรพคุณดับพิษกาฬ แก้อ่อนใน แก้อ่อนเดิน ปวดท้อง แก้สะอึก เมล็ด นำเมล็ดมะกอกสุ่มไฟให้เป็นถ่านและแช่น้ำ เอาน้ำรับประทาน แก้อ่อนแก้หอบ แก้สะอึกได้ดี

มะกรูด

ชื่ออื่น	มะขุน มะขูด (ภาคเหนือ) มะขู (กะเหรี่ยง-แม่ฮ่องสอน) ส้มกรูด ส้มม่วงผี (ภาคใต้)
ชื่อวิทยาศาสตร์	<i>Citrus hystrix</i> DC.
ชื่อวงศ์	UTACEAE
การกระจายพันธุ์	เอเชียตะวันออกเฉียงใต้
การขยายพันธุ์	ขยายพันธุ์โดยการเพาะเมล็ด การตอนกิ่ง และการทาบกิ่ง

ลักษณะทางพฤกษศาสตร์ ไม้ต้นขนาดเล็ก สูง 2-8 เมตร เปลือกต้นเรียบ สีน้ำตาล มีหนามแหลมตามกิ่งก้าน ใบเป็นใบประกอบที่มีใบย่อยใบเดี่ยว ออกเรียงสลับ ปลายใบและโคนใบมน ขอบใบเรียบ แผ่นใบเรียบเป็นมันสีเขียวเข้ม มีต่อมน้ำมันอยู่ตามผิวใบ มีกลิ่นหอมเฉพาะ ดอกออกเป็นช่อตามซอกใบที่ปลายกิ่ง ดอกสีขาว กลีบเลี้ยงมี 5 กลีบ กลีบดอกมี 5 แฉก โคนกลีบดอกติดกัน ผลเป็นรูปทรงกลมหรือรูปไข่ โคนผลเรียวเป็นจุก ผิวขรุขระ มีต่อมน้ำมัน ผลอ่อนสีเขียวแก่ สุกเป็นสีเหลือง มีรสเปรี้ยว **เมล็ด**กลมรี สีขาว มีหลายเมล็ด

ประโยชน์ รากกระทุ้งพิษ แก้ฝีภายในและแก้เสมหะเป็นพิษ ใบมีน้ำมันหอมระเหย ผลนำคั้นจากผล ใช้แต่งกลิ่น สระผสมรักษาชันนะตุ รังแค ทำให้ผมสะอาด ผิวจากผล ประุงเป็นยาขับลมในลำไส้ แก้แน่น เป็นยาบำรุงหัวใจ

มะเดื่ออุทุมพร

ชื่ออื่น	มะเดื่อ มะเดื่อชุมพร กูแซ เตื่อเกลือง เตื่อน้ำ มะเดื่อ
ชื่อวิทยาศาสตร์	<i>Ficus racemosa</i> L.
ชื่อวงศ์	LAURACEAE
การกระจายพันธุ์	ศรีลังกา จีนตอนใต้ เอเชียใต้ และเอเชียตะวันออกเฉียงใต้
การขยายพันธุ์	ขยายพันธุ์โดยการเพาะเมล็ด

ลักษณะทางพฤกษศาสตร์ ไม้ยืนต้นขนาดกลาง สูง 10-20 เมตร ลำต้นเกลี้ยง มีสีน้ำตาลหรือน้ำตาลปนเทา กิ่งอ่อนสีเขียวหรือสีเขียวปนน้ำตาล กิ่งแก่มีสีน้ำตาลเกลี้ยงหรือมีขนปกคลุม ใบเป็นใบเดี่ยว ออกแบบสลับ ใบบาง รูปไข่ หรือรูปหอก กว้าง 4-16.5 เซนติเมตร ยาว 12-30 เซนติเมตร ขอบใบเรียบ ปลายใบแหลม ฐานใบมนหรือกลม ผิวใบเกลี้ยงหรือมีขนปกคลุม หูใบเป็นรูปหอก ไม้หลุดร่วงง่าย ดอกออกเป็นช่อ มีก้านเกิดเป็นกลุ่มบนกิ่งสั้น ๆ แตกตามลำต้น กิ่ง ผล รูปกลมแป้นหรือรูปไข่ กลีบอ่อนสีเขียว มีขนปกคลุม แก่สีแดง เส้นผ่าศูนย์กลางประมาณ 3.5-4 เซนติเมตร

ประโยชน์ เปลือกแก้ท้องร่วง ท้องเสีย ประดงเม็ดฝิ่นคั้น และชะล้างบาดแผล ห้ามเลือด แก้อาเจียน รากใช้แก้ไข้ กระจุกพิษไข้ กล่อมเสมหะ และเลือด แก้ไข้หวัด ไข้กาฬ และไข้พิษทุกชนิด เนื้อไม้ใช้ทำแอกไถ หีบใส่ของ ไม้จิ้มฟัน ยางเหนียวใช้ลงพื้นสำหรับปิดทอง

มะผู้มะเมีย

ชื่ออื่น หมากผู้ หมากผู้หมากเมีย (ภาคเหนือ)
ทิดิวเฮียะ (จีน-แต้จิ๋ว)

ชื่อวิทยาศาสตร์ *Cordyline fruticosa* A. Cheval.

ชื่อวงศ์ AGAVACEAE

การกระจายพันธุ์ -

การขยายพันธุ์ แยกลำต้น ปักชำ

ลักษณะทางพฤกษศาสตร์ เป็นพรรณไม้พุ่ม ขนาดเล็ก ลักษณะของลำต้นตั้งตรง ไม่มีกิ่งก้านสาขามากนัก ลำต้นมีความสูงประมาณ 1-3 เมตร ใบออกเป็นวงสลับกัน บริเวณส่วนยอดของลำต้น ลักษณะของใบเป็นรูปยาวรี ปลายใบแหลม มีขนาดยาวประมาณ 10-20 เซนติเมตร กว้างประมาณ 2-4 นิ้ว ใบมีสีเขียว หรือสีแดงม่วง ดอกออกเป็นช่อ ยาวประมาณ 12 นิ้ว ออกตามบริเวณยอดลำต้น ลักษณะของดอกย่อย มีกลีบเลี้ยง และกลีบดอกอย่างละ 6 กลีบ ดอกมีเป็นสีม่วงแดง หรือสีชมพูสลับด้วยสีขาวเหลือง ดอกมีขนาดยาวประมาณ 1 เซนติเมตร ผลมีลักษณะเป็นรูปทรงกลม มีเส้นผ่าศูนย์กลางประมาณ 5 มิลลิเมตร ผลมีลักษณะฉ่ำน้ำ ภายในผลมีเมล็ดอยู่ 1-3 เมล็ด

ประโยชน์ ใบเป็นยาแก้บิด ถ่ายเป็นมูกเลือด ปัสสาวะเป็นเลือด ไข้เจ็บกระเพาะอาหาร ใบบนเลือด พอกหรือทาบริเวณที่เป็นบาดแผล ดอกเป็นยาแก้วัณโรคปอด และเป็นริดสีดวงทวาร ใช้พอกห้ามเลือด แก้บวมอักเสบ ราก/หัวยาแก้บิด ลำไส้อักเสบ แก้ท้องเสีย และแก้ประจำเดือนมาไม่เป็นปกติ

มะพร้าว

ชื่ออื่น	หมากอูน หมากอูน คอสำ (กะเหรี่ยง-แม่ฮ่องสอน) ดุง (ของ-จันทบุรี) ย่อ (มลายู-ภาคใต้) โพล (กะเหรี่ยง-กาญจนบุรี) เอ็ดดุง (เพชรบูรณ์) เอี้ยจี้ (จีน)
ชื่อวิทยาศาสตร์	<i>Cocos nucifera</i> Linn.
ชื่อวงศ์	PALMAE
การกระจายพันธุ์	-
การขยายพันธุ์	ผลแก่เพาะเป็นต้นอ่อน

ลักษณะทางพฤกษศาสตร์ เป็นพรรณไม้ยืนต้น ที่มีลำต้นสูงชะลูด จะไม่แตกกิ่งก้านสาขา ขนาดของลำต้นมีความสูงประมาณ 20-30 เมตร ใบลักษณะของใบออกเป็นใบรวม มีใบย่อยเรียงสลับกันเป็นรูปขนนก ใบรวมก้านหนึ่งยาวประมาณ 3-7 เมตร กว้างประมาณ 1-1.4 เมตร ใบย่อยมีลักษณะเป็นแผ่นแคบยาว ปลายใบแหลม พื้นผิวเรียบเป็นมัน มีสีเขียวแก่ ขนาดของใบยาวประมาณ 2-3 ฟุต กว้างประมาณ 1-2.5 นิ้ว ดอกออกเป็นช่อ ออกตามบริเวณกาบที่หุ้มดอกย่อยมีลักษณะ เป็นดอกขนาดเล็ก ดอกหนึ่งมีกลีบดอกประมาณ 6 กลีบ ในช่อหนึ่งๆ มีทั้งดอกเพศผู้และเพศเมีย ดอกเพศผู้จะอยู่ปลาย และดอกเพศเมียจะอยู่บริเวณโคนช่อดอก ผลมีลักษณะเป็นรูปทรงกลม หรือรูปรี มีขนาดยาวประมาณ 8-14 นิ้ว เส้นผ่าศูนย์กลางยาวประมาณ 8-9.5 นิ้ว เปลือกนอกเรียบเกลี้ยง ผลอ่อนมีสีเขียว เมื่อผลแก่ก็จะสีน้ำตาล เปลือกชั้นกลางเป็นเส้นใยนุ่ม ชั้นในจะแข็งเป็นกะลา ชั้นต่อไปเป็นเนื้อผลมีสีขาวนุ่ม และภายในมีน้ำใสมีรสจืด หรือบางทีก็จะมีรสหวาน

ประโยชน์ เปลือกต้น ใช้เปลือกต้นที่สด นำมาเผาไฟให้เป็นถ่านแปรงสีฟัน แก้เจ็บปวดฟัน และใช้ทาแก้หิด **เปลือกผล** ใช้เปลือกผลที่แก่แห้งแล้ว นำมาเป็นยาแก้ไอเจียน แก้โรคกระเพาะ และใช้ในการห้ามเลือดแก้ปวดเลือดกำเดาไหล **เนื้อมะพร้าว** ใช้เนื้อมะพร้าวสดหรือแห้ง นำมาชูดให้เป็นฝอยใส่น้ำ แล้วเคี่ยวเอาน้ำมัน ใช้กินเป็นยารักษาท้องร่วง ขับปัสสาวะ ขับพยาธิ แก้ไข้ แก้กระหายน้ำ **น้ำมันมะพร้าว** ใช้น้ำมันมะพร้าวสดประมาณ 1-2 ลูก กินเป็นยาระบาย แก้ท้องเสีย ขับปัสสาวะ แก้พิษ แก้กระหายน้ำ แก้นิว แก้อาเจียนเป็นโลหิต และบวมหน้า เป็นต้น น้ำมันที่ได้จากเนื้อหรือจากกะลาใช้กินเป็นยารักษาท้องร่วง หรือใช้ทาเป็นยาแก้กลากเกลื้อน แก้โรคผิวหนังต่างๆ ทาแผลน้ำร้อนลวก และใช้ทาผิวหนังที่แตกเป็นขุย นอกจากนี้ยังใช้เป็นน้ำมันทาผมได้อีกด้วย **กะลา** ใช้กะลามะพร้าวแห้ง นำมาเผาให้เป็นถ่านดำแล้วนำมาบดให้เป็นผงละเอียดผสมน้ำกินวันละ 3-4 ครั้งๆ ละ 0.5-1 ช้อนชา กินเป็นยาแก้ท้องเสีย แก้ปวดกระดูกและเอ็น **ดอก** ใช้ดอกสดอ่อน นำมาต้มเอาน้ำกินเป็นยาแก้เจ็บปากเจ็บคอ แก้ท้องเสีย **ราก** ใช้รากสด นำมาต้มกินเป็นยาแก้ท้องเสีย ขับปัสสาวะ หรือเอาน้ำอมหรือบ้วน แก้เจ็บปากเจ็บคอ

มะอึ๊ก

ชื่ออื่น	มะเข็ปู มะปู มะเข็ชน
ชื่อวิทยาศาสตร์	<i>Solonom stramonifolium</i> Jacq.
ชื่อวงศ์	SOLANACEAE
การกระจายพันธุ์	-
การขยายพันธุ์	เพาะเมล็ด

ลักษณะทางพฤกษศาสตร์ ไม้พุ่ม ลำต้นตั้งตรง สูง 1-2 เมตร ทุกส่วนมีขนละเอียด สีน้ำตาลอ่อน ใบเดี่ยว เรียงสลับ รูปไข่กว้างหรือรูปโล่ ขอบใบหยักเว้าเป็นพู กว้าง 15-25 เซนติเมตร ยาว 20-30 เซนติเมตร ผิวใบมีขนทั้งสองด้าน ดอกช่อออกเป็นกระจุกที่ซอกใบ กลีบดอกสีขาว ผลสดรูปทรงกลม เมื่อสุกสีเหลืองแกมน้ำตาล เมล็ดจำนวนมาก

ประโยชน์ รากแก้ดีฝ่อ ดีกระตุก แก้ไข้สันนิบาต แก้น้ำลายเหนียว บำรุงถุงน้ำดี แก้ถุงน้ำดีอักเสบ ขับเสมหะ กัดฟอกเสมหะ กระจุกพิษ ดับพิษร้อนภายใน ระงับปวด กระจุกพิษไข้หัวทุกชนิด รักษาแผลแก้เสมหะ แก้ไอ แก้น้ำลายไหล แก้ไข้ พอกแก้คัน พอกแผล แก้ไข้เพื่อดับพิษสะอึกในไข้ ผลแก้เสมหะ แก้ไอ แก้น้ำลายเหนียว แก้ไข้สันนิบาต กัดฟอกเสมหะ กระจุกพิษ ดับพิษร้อนภายใน แก้ดีฝ่อ ดีกระตุก เมล็ดแก้ปวดฟัน ใบรักษาโรคฝี

มังคุด

ชื่ออื่น	แมงคุด เมงกือพ
ชื่อวิทยาศาสตร์	<i>Garcinia mangostana</i> Linn.
ชื่อวงศ์	GUTTIFERAE
การกระจายพันธุ์	-
การขยายพันธุ์	เพาะเมล็ด

ลักษณะทางพฤกษศาสตร์ เป็นพรรณไม้ยืนต้น สูงประมาณ 7-12 เมตร กิ่งอ่อนจะเป็นสีเหลือง แตกกิ่งก้านมาก กิ่งอ่อนจะเป็นสีเหลือง ลำต้นเป็นสีน้ำตาลดำ ทุกส่วนมียางสีเหลือง ใบเป็นใบเดี่ยว เป็นรูปไข่ ออกตรงข้าม กว้างประมาณ 8-11 เซนติเมตร ยาวประมาณ 16-20 เซนติเมตร ผิวใบเป็นมัน มีขนาดใบใหญ่ยาว เนื้อใบค่อนข้างหนา ดอก มี 2 ชนิด มีทั้งเพศผู้และสมบูรณ์เพศ ถ้าเพศผู้จะออกเป็นกระจุกที่ปลายกิ่ง ประมาณ 3-9 ดอก ส่วนดอกที่สมบูรณ์เพศจะออกดอกเดี่ยว หรือ 2 ดอก อยู่บริเวณซอกใบใกล้ปลายกิ่ง กลีบดอกสีชมพูอมแดง กลีบรองกลีบดอกสีเขียว ดอกบานมีเส้นผ่าศูนย์กลางประมาณ 4-5 เซนติเมตร ผลค่อนข้างกลม ผลอ่อนเป็นสีเขียว เมื่อสุกผลเป็นสีม่วงอมแดง ถึงม่วงอมดำ ผลมีผิวเกลี้ยง เมล็ดมีรกสีขาวหุ้ม ซึ่งเป็นเนื้อที่รับประทาน มีรสอมหวาน

ประโยชน์ เปลือกแห้งนำมาคั้นผลผสมกับน้ำสุกหรือน้ำปูนใสนำมา รับประทานรักษาอาการท้องเสีย หรือนำไปดองกับเหล้ารับประทานเป็นยาแก้ท้องเสียเร็วรังได้ มังคุดใช้เป็นยาภายนอกได้โดย นำเปลือกมังคุดสดหรือแห้งมา ต้มกับน้ำเคี่ยวให้งวดเล็กน้อย ใช้ล้างแผลเปื่อย นอกจากนี้เปลือกมังคุดสดหรือแห้งเมื่อนำมาผสมกับน้ำปูนใสยังสามารถ รักษาบาดแผลที่เกิดจากน้ำกัดเท้าได้ด้วย **ยางสด ๆ** สีเหลืองที่ได้จากผลมังคุด ช่วยสมานแผลได้ดี หรือใช้เป็น ยาแก้บิด แก้ท้องร่วง

มาลัยทอง

ชื่ออื่น	-
ชื่อวิทยาศาสตร์	<i>Petreovitex bambusetorum</i>
ชื่อวงศ์	VERBENACEAE
การกระจายพันธุ์	-
การขยายพันธุ์	ปักชำเถา (ลำต้น)

ลักษณะทางพฤกษศาสตร์ เป็นไม้เลื้อย เถาเลื้อยไปได้เรื่อยๆ ใบเรียงตรงข้าม ใบเป็นใบประกอบแบบมีใบย่อย 3 ใบ (trifoliate) ใบย่อยรูปไข่กลับ กว้าง 5-7 เซนติเมตร ยาว 8-12 เซนติเมตร ใบที่บริเวณช่อดอกเปลี่ยนเป็นกลีบประดับสีเหลือง ดอกเป็นช่อดอกแบบกระจุก (raceme) กลีบดอกมี 5 กลีบสีเหลือง เชื่อมติดเป็นรูปปากแตร เกสรเพศผู้สั้น 2 อัน ยาว 2 อัน กลีบเลี้ยงเชื่อมติดกันที่โคน ปลายแยกเป็น 5 กลีบสีเหลือง ผลไม่ติดผล

ประโยชน์ ปลูกเป็นไม้เลื้อยประดับ

มือพระนารายณ์

ชื่ออื่น พัตยายซี พัตนางซี
ชื่อวิทยาศาสตร์ *Xyphidium caeruleum* Aubl.
ชื่อวงศ์ HAEMODORACEAE

การกระจายพันธุ์ -
การขยายพันธุ์ ขยายพันธุ์โดยใช้ด้วยเมล็ด และปักชำกิ่ง

ลักษณะทางพฤกษศาสตร์ ไม้พุ่มขนาดเล็ก เนื้ออ่อน ลำต้นเป็นข้อปล้องสั้นๆ มักทอดเลื้อยกับพื้น แตกกิ่งง่าย ลำต้นและใบแบน ขอบด้านในใกล้บริเวณกึ่งกลางคอดเล็กน้อย ใบเป็นใบเดี่ยว เรียงสลับระนาบเดียวซ้อนกันถี่แผ่ออกทั้งสองข้างของลำต้นคล้ายพัด ใบรูปใบหอกแกมรูปขอบขนาน กว้าง 4-8 เซนติเมตร ยาว 30-40 เซนติเมตร ปลายใบแหลมหรือเป็นติ่งแหลม โคนใบแผ่เป็นกาบหุ้มต้น ขอบใบเรียบ แผ่นใบหนาคล้ายหนัง สีเขียวเข้มเป็นมัน ปลายใบมักจะอ่อนโค้งลงเล็กน้อย ดอกเป็นดอกสีขาว ออกเป็นช่อแบบกระจุกแยกแขนงที่ปลายกิ่ง รูปทรงกระบอกแกมรูปสามเหลี่ยมชูสูงขึ้น มีขนปกคลุมเล็กน้อย ดอกย่อยขนาดเล็กจำนวนมาก ผลเป็นผลแห้งแตกเป็น 3 พู สีส้ม เมล็ดสีดำมีจำนวนมาก

ประโยชน์ ใบเป็นยาระบาย รักษากระดูกพิกการของผู้หญิง เหง้านำไปต้มหรือบดเป็นผงกิน หรือใช้สดโดยการตำหรือคั้น ใช้ทาภายนอก เหง้ามีรสขมเย็นจัด มีพิษ รักษาอาการต่างๆ เช่น โรคคางทูม โรคท้องมาน ฝีประจำวัย

ยอ

ชื่ออื่น	ยอบ้าน (ภาคกลาง) มะตาเสือ (ภาคเหนือ) ยอ แยกใหญ่ (กะเหรี่ยง-แม่ฮ่องสอน)
ชื่อวิทยาศาสตร์	<i>Morinda citrifolia</i> L.
ชื่อวงศ์	RUBIACEAE
การกระจายพันธุ์	อินเดีย เกาะต่าง ๆ ในทะเลอันดามัน ไทย และมาเลเซีย
การขยายพันธุ์	ใช้เมล็ด

ลักษณะทางพฤกษศาสตร์ ไม้ต้น สูง 2-6 เมตร เปลือกต้นสีน้ำตาล แตกเป็นสะเก็ดแล้วหลุดออก กิ่งอ่อนเป็นสีเหลี่ยม ใบเป็นใบเดี่ยว ออกตรงข้าม รูปรี กว้าง 8-15 เซนติเมตร ยาว 10-20 เซนติเมตร ขอบใบเรียบ แผ่นใบเรียบ สีเขียวเข้มเป็นมัน ดอกออกเป็นช่อกลมตามซอกใบ ดอกสีขาว กลีบดอกโคน เชื่อมติดกันเป็นหลอด ปลายแยกเป็น 5 แฉก มีกลิ่นหอม ผลเป็นผลรวม ผิวขรุขระเป็นตุ่ม ผลสุกมีกลิ่นเหม็นเอียน **เมล็ด**สีน้ำตาลมีหลายเมล็ด

ประโยชน์ ใบบำรุงสายตา หัวใจ คั้นน้ำทาแก้อโรคเกาต์หรือสระผมฆ่าเหา แก้กษัย แก้ก้องร่วง รากใช้เป็นยาระบาย แก้กษัย ผลดิบต้มน้ำรับประทาน กับรากผักชี แก้อาการอาเจียรของหญิงมีครรภ์ ผลโตเต็มที่แต่ไม่สุก จิ้มน้ำผึ้ง รับประทาน เป็นยาขับลม บำรุงธาตุ เจริญอาหาร แก้เหงือกเปื่อยบวม ขับเลือดลม ขับโลหิตประจำเดือน

ยี่โถ

ชื่ออื่น ยี่โถฝรั่ง
 ชื่อวิทยาศาสตร์ *Nerium oleandres* L.
 ชื่อวงศ์ APOCYNACEAE

การกระจายพันธุ์ -

การขยายพันธุ์ ขยายพันธุ์โดยการเพาะเมล็ด ทาบกิ่ง และการตอนกิ่ง

ลักษณะทางพฤกษศาสตร์ ไม้พุ่มสูงประมาณ 20 ฟุต เปลือกของลำต้นมีสีเทาเรียบ เมื่อตัดหรือเด็ดจะมีน้ำยางไหลออกมา ใบเป็นใบเดี่ยวรูปร่างรีปลายและโคนใบแหลม ยาว 15-17 เซนติเมตร กว้าง 1-2 เซนติเมตร ขอบใบเรียบไม่มีจัก หนาแข็ง มีสีเขียวเข้ม ก้านใบสั้น ออกตามข้อของลำต้น ดอกมีสีชมพู ขาว แดง ออกตามปลายของยอดลำต้นเป็นกระจุกหรือช่อ รูปร่างคล้ายกรวยหรือปากแตร เวลาบานกลีบจะมีกลิ่นหอม ดอกยี่โถสามารถออกดอกได้ทั้งปี ผลเกิดเมื่อดอกมีการผสมเกสรและร่วงหลุดไป จะเกิดผลเป็นฝัก 2 ฝักต่อดอกยี่โถ 1 ดอก เมล็ดลักษณะคล้ายเส้นไหม

ประโยชน์ ผลขับปัสสาวะ ดอกแก้ชักเสบ แก้ปวดศีรษะ ใบใช้เป็นยารักษาโรคหัวใจ (มีความเป็นพิษสูงต้องใช้ด้วยความระมัดระวัง) นอกจากนี้ยังใช้เป็นยาฆ่าแมลง และยาเบื่อหนูได้

รางจืด

ชื่ออื่น

กำลังข้างเผือก ขอบชะนาง เครือเขาเขียว
ยาเขียว (ภาคกลาง) คาย รางเย็น (ยะลา)
จอลอดิเออ ชั่งกะ ปั้งกะละ พอหน่อเตอ
(กะเหรี่ยง-แม่ฮ่องสอน) ดุเหว่า (ปัตตานี)
ทิดพุด (นครศรีธรรมราช) น้ำนอง (สระบุรี)
ย่าแย้ แดดแอ (เพชรบูรณ์)

ชื่อวิทยาศาสตร์

Thumbergia laurifolia Lindl.

ชื่อวงศ์

ACANTHACEAE

การกระจายพันธุ์

พบขึ้นตามพื้นที่รกร้างทั่วไป

การขยายพันธุ์

เพาะเมล็ด ตอนกิ่ง ปักชำกิ่ง

ลักษณะทางพฤกษศาสตร์ ลำต้นเป็นไม้เลื้อย เนื้อแข็ง ใบเป็นใบเดี่ยว ออกตรงข้าม รูปขอบขนานหรือรูปไข่ ปลายใบเรียวแหลม โคนใบมนเว้า มีเส้น 3 เส้นออกจากโคนใบ ดอกมีสีม่วงอมฟ้า ออกเป็นช่อห้อยลงตามซอกใบ ใบประดับสีเขียวประแดง กลีบเลี้ยงรูปจาน ดอกรูปแตรสั้น โคนกลีบดอก สีเหลืองอ่อน เชื่อมติดกันเป็นหลอด ปลายแยกเป็น 5 กลีบ เกสรเพศผู้ 4 อัน ผลเป็นฝักกลม ปลายเป็นจะงอย เมื่อแก่แตกเป็น 2 ซีก

ประโยชน์ รากและเถา รับประทานแก้ร้อนใน กระจายน้ำ ใบและราก ใช้ปรุงเป็นยาถอนพิษไข้ เป็นยาพอกบาดแผล น้ำร้อนลวก ไฟไหม้ ทำลายพิษ ยาฆ่าแมลง พิษจากสตรีกินน้ำให้เป็นกลาง พิษจากดื่มเหล้ามากเกินไป

ลั่นทม

ชื่ออื่น

จำปาลาว (พายัพ) จงป่า (กะเหรี่ยง-กาญจนบุรี)
จำปาขาว (อีสาน) จำไป (เขมร) จำปาหอม (ใต้)
ไมจิ้น (ยะลา) มอยยอ (มลายู-นราธิวาส)

ชื่อวิทยาศาสตร์

Plumeria acutifolia Poir.

ชื่อวงศ์

POCYNACEAE

การกระจายพันธุ์

เม็กซิโกได้ถึงตอนเหนือทวีปอเมริกาใต้

การขยายพันธุ์

เพาะเมล็ด ปักชำกิ่ง

ลักษณะทางพฤกษศาสตร์

เป็นไม้ยืนต้น มีขนาดตั้งแต่พุ่มเตี้ยแคระสูงประมาณ 0.9-1.2 เมตร จนถึงต้นที่สูงมาก อาจสูงถึง 12 เมตร ลำต้นแตกกิ่งก้านสาขาและพุ่มใบสวยงาม มีน้ำยางสีขาวข้น เป็นไม้ผลัดที่สลัดใบในฤดูแล้งก่อนที่จะผลิดอกและผลิใบรุ่นใหม่ กิ่งที่ยังไม่แก่มีสีเขียวอ่อนนุ่ม ดูเกือบจะอวบน้ำ กิ่งแก่มีสีเทา มีรอยตะปุ่มตะป่ำ กิ่งไม่สามารถทานน้ำหนักได้ กิ่งเปราะ เปลือกลำต้นหนา ต้นที่โตเต็มที่แล้วจะพัฒนาจนกระทั่งมีความแข็งแรงมากขึ้น ใบเป็นใบเดี่ยว มีการเรียงตัวแบบสลับและหนาแน่นใกล้ปลายกิ่ง มีลักษณะแตกต่างกันไปทั้งรูปร่าง ขนาด สี และความหนาแน่น โดยทั่วไป ใบจะหนาเหนียวแข็ง และมีสีตั้งแต่สีเขียวอ่อนถึงสีเขียวเข้ม มีเส้นกลางใบแตกสาขาออกไปคล้ายขนนก ขนาดใบแตกต่างกัน **ช่อดอก** ดอกจะผลิออกมาจากปลายยอดเหนือใบ เห็นเป็นช่อดอกใหญ่สวยงาม แต่ก็มีบางชนิดที่ออกช่อดอกระหว่างใบ หรือใต้ใบ บางชนิดห้อยลง บางชนิดตั้งขึ้น ในหนึ่งช่อจะมีดอกบานพร้อมกัน 10-30 ดอก บางต้นที่มีความสมบูรณ์เต็มช่ออาจมีดอกมากกว่า 100 ดอก ต่อ 1 ช่อ ออกดอกประมาณเดือนกุมภาพันธ์ถึงเดือนเมษายน บางพันธุ์สามารถออกดอกได้ตลอดทั้งปีดอก โดยทั่วไปจะมีขนาดใหญ่ถึงกลาง ยกเว้นบางพันธุ์ที่มีขนาดเล็ก กลีบดอกมี 5 กลีบ เกสรเพศผู้และเกสรเพศเมียอยู่ลึกเข้าไปข้างใน ดอกมีลักษณะคล้ายท่อ ทำให้มองไม่เห็นเกสรเพศผู้และเกสรเพศเมีย โดยจะมีเกสรเพศผู้ 5 อัน อยู่ที่โคนก้านดอก ส่วนเกสรเพศเมียอยู่ลึกลงไปภายในดอก เกสรเพศผู้และเกสรเพศเมียบานไม่พร้อมกัน ยากต่อการผสมตัวเอง **ฝัก/ผล** มีลักษณะคล้ายกับฝักต้นชวนชม ฝักอ่อนสีจะมีสีเขียวเมื่อแก่ฝักจะมีสีแดงถึงดำ

ประโยชน์ ยางและแก่นใช้เป็นยาถ่ายพิษทั้งปวง ถ่ายเสมหะและโลหิต แก้กามโรค แก้ปวดฟัน ใบลนไฟให้พอร้อน พอกแก้ปวดบวม ชงน้ำร้อนใช้รักษาหิด เนื้อไม้แก้ไข้ รากเป็นยาถ่าย และทำให้แห้งได้ เปลือกรากใช้เป็นยาถ่าย แก้กโรคข้ออักเสบ

เล็บครุฑ

ชื่ออื่น เล็บครุฑ ครุฑเท้าเต่า ครุฑทอดมัน

ชื่อวิทยาศาสตร์ *Polyscias fruticosa* Harms.

ชื่อวงศ์ ARALIACEAE

การกระจายพันธุ์ ถิ่นกำเนิดแถบนิวกาลิโดเนียและโพลินีเซีย

การขยายพันธุ์ ขยายพันธุ์โดยวิธีการปักชำ และการทาบกิ่ง

ลักษณะทางพฤกษศาสตร์ เป็นไม้พุ่มขนาดเล็ก สูง 1-2 เมตร ลำต้น สีเขียวกลายน้ำตาลอ่อน ลำต้นแตกแขนงได้ดี เปลือกน้ยม ใบประกอบมีใบย่อยหลายใบ ปลายใบย่อยหยักละเอียด ก้านใบสีเขียวอ่อน มีลายสีน้ำตาลไหม้หรือดำ ก้านใบตรงที่ติดกับลำต้นเป็นกาบ จึงทำให้เป็นพุ่มแน่น หนาที่ใบ ดอกมีขนาดเล็ก เป็นช่อติดกันเป็นกระจุก

ประโยชน์ ยอดอ่อนและใบอ่อนใช้ตำพอกแก้ปวดบวม อักเสบ สมานแผล ขับปัสสาวะ ระวังประสาท แก้ปวดข้อ

ว่านกาบหอยเล็ก

ชื่ออื่น	ว่านกาบหอย ว่านหอยแครง
ชื่อวิทยาศาสตร์	<i>Tradescantia spathacea</i> Swartz
ชื่อวงศ์	COMMELINACEAE
การกระจายพันธุ์	ถิ่นกำเนิดแถบเม็กซิโก คิวบา และอเมริกากลาง แพร่กระจายไปยังประเทศต่าง ๆ รวมทั้งทวีปเอเชียด้วย
การขยายพันธุ์	ขยายพันธุ์โดยการปักชำ และแยกหน่อ

ลักษณะทางพฤกษศาสตร์ ไม้ล้มลุก สูง 20-60 เซนติเมตร ลำต้นอวบใหญ่ ใบเป็นใบเดี่ยว เรียงซ้อนเป็นวงรอบ รูปใบหอก ปลายแหลม โคนตัด และโอบลำต้น ขอบเรียบ แผ่นใบหนา ด้านบนสีเขียวเข้ม ด้านล่างสีม่วงแดง ดอกออกเป็นช่อดอกออกตามง่ามใบ มีทั้งช่อเดี่ยวและหลายช่อ แต่ละช่อประกอบด้วยใบประดับที่เป็นกาบ 2 กาบ สีม่วงแซมเขียว โคนกาบทั้งสองประกบ เกยซ้อนและโอบหุ้มดอกสีขาวขนาดเล็กที่อยู่รวมกันเป็นกระจุก กลีบเลี้ยง 3 กลีบ สีขาว รูปไข่แกมรูปขอบขนาน บางใต กลีบดอก 3 กลีบ สีขาว รูปไข่ แผ่นกลีบหนา เกสรเพศผู้ 6 อัน รังไข่ผนังเรียบ ภายในมี 3 ช่อง ผลเล็ก รูปรี เมล็ดเล็ก

ประโยชน์ ใบใช้แก้ไอ แก้วร้อนใน ระบายน้ำ ฟกช้ำ ใช้พอกแผล และแก้บวม ดอกแก้อาการตกเลือดในลำไส้ แก้บิด และแก้ไข้

ว่านกาบหอยใหญ่

ชื่ออื่น	ว่านกาบหอย ว่านหอยแครง ว่านกาบหอยแครง
ชื่อวิทยาศาสตร์	<i>Rhoeo spathacea</i> (Sw.) Stern
ชื่อวงศ์	COMMELINACEAE
การกระจายพันธุ์	ถิ่นกำเนิดแถบเม็กซิโก คิวบา และอเมริกากลาง แพร่กระจายไปยังประเทศต่าง ๆ รวมทั้ง ทวีปเอเชียด้วย
การขยายพันธุ์	ขยายพันธุ์โดยการปักชำเหง้า

ลักษณะทางพฤกษศาสตร์ พืชล้มลุก สูง 30-60 เซนติเมตร ใบเป็นใบเดี่ยว เป็นใบเรียวยาว ปลายใบแหลม และเรียงซ้อน ๆ กัน ออกเป็นกระจุกเหนือดิน กว้าง 3-5 เซนติเมตร ยาว 15-45 เซนติเมตร หลังใบสีเขียวเข้มท้องใบสีม่วงแดง ดอกออกเป็นช่อที่ซอกใบ ใบประดับขนาดใหญ่คล้ายรูปเรือ กลีบดอกสีขาว ผลแห้ง แตกได้ รูปกระสวย

ประโยชน์ ใบแก้ร้อนใน กระจายน้ำ แก้ไอ อาเจียนเป็นโลหิต แก้ฟกช้ำภายใน เนื่องจากพลัดตกจากที่สูงหรือหกล้มฟาดถูกของแข็ง แก้บิด ถ่ายเป็นเลือด แก้ปัสสาวะเป็นเลือด ดอกกรสชุ่มเย็น ต้มกับเนื้อหมูรับประทาน ใช้ขับเสมหะ แก้ไอแห้ง ๆ แก้อาเจียนเป็นโลหิต เลือดกำเดาออก ห้ามเลือด แก้ปัสสาวะเป็นเลือด แก้ไอเป็นเลือด แก้บิดถ่ายเป็นเลือด

ว่านตะขาบ

ชื่ออื่น ว่านตะขาบ ต้นดินตะขาบ ตะขาบป็นกล้วย (ไทย)
ว่านตะเข็บ (พายัพ) ว่านตะขาบ (เชียงใหม่)
เพว (กรุงเทพฯ)

ชื่อวิทยาศาสตร์ *Muchlenbeckia platyclada* Meissn.

ชื่อวงศ์ POLYGONACEAE

การกระจายพันธุ์ มีถิ่นกำเนิดในหมู่เกาะทางภาคตะวันตก
ของมหาสมุทรแปซิฟิก

การขยายพันธุ์ ขยายพันธุ์โดยวิธีปักชำ

ลักษณะทางพฤกษศาสตร์ ต้นไม้ขนาดเล็ก ลำต้นสีเขียวเป็นปล้อง ๆ
เมื่อต้นสูงจะมีลักษณะเป็นไม้เลื้อยยาวประมาณ 20-25 เซนติเมตร ใบออก
ตรงข้ามกัน จากโคนไปถึงยอด มองคล้ายตะขาบ

ประโยชน์ ต้นและใบใช้สด ตำผสมกับเหล้าเอาแต่น้ำทารักษาอาการ
ฟกบวม เคล็ดขัดยอกได้ดี ส่วนกาน้ำนี้ใช้พอกเป็นยาถอนพิษตะขาบ และ
พิษแมลงป่อง ตามชนบทใช้ต้นและใบสด ตำให้ละเอียดผสมกับเหล้าใช้หยอดหู
รักษาหูเป็นน้ำหนอง ได้ผลดีมาก

ว่านธรณีสาร

ชื่ออื่น

เสนียด (กรุงเทพฯ) กระทึบยอบ (ชุมพร)
 ตริงบาดาล (ประจวบคีรีขันธ์)
 ก้างปลาดิน ดอกใต้ใบ (นครศรีธรรมราช)
 คดทราย (สงขลา) ก้างปลาแดงศรีบยอด
 (สุราษฎร์ธานี) รุรี (สตูล) ก้างปลา (นราธิวาส)

ชื่อวิทยาศาสตร์

Phyllanthus pulcher Wall. ex Mull.Arg.

ชื่อวงศ์

EUPHORBIACEAE

การกระจายพันธุ์

เป็นพันธุ์ไม้ในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ พบกระจาย
 บริเวณป่าผลัดใบ ที่ระดับความสูงไม่เกิน 400 เมตร

การขยายพันธุ์

เพาะเมล็ด

ลักษณะทางพฤกษศาสตร์ ไม้พุ่มสูง 1-1.5 เมตร เปลือกต้นเรียบ
 สีน้ำตาล ใบเป็นใบเดี่ยว ออกเรียงสลับ รูปรีแกมขอบขนาน กว้าง 0.8-1.3
 เซนติเมตร ยาว 1.5-2.5 เซนติเมตร โคนใบเบี้ยว ปลายใบมน ขอบใบเรียบ หลังใบ
 และท้องใบเรียบ สีเขียว ดอกเป็นดอกแยกเพศอยู่ต้นเดียวกัน ดอกเพศผู้
 เป็นกระจุกตามซอกใบ กลีบดอกมี 4 กลีบ ดอกเพศเมียออกตามซอกใบในส่วน
 ของก้านใบ ดอกห้อยลง กลีบดอกมี 6 กลีบ โคนติดกัน สีม่วงแดง ปลายแหลม
 ปลายเป็นสีเขียว ขอบจักเป็นฝอย ผลเป็นผลรูปทรงกลม สีน้ำตาลอ่อน

ประโยชน์ ใบแห้งใช้บดเป็นผงแทรกพิมเสน กวาดคอกเด็กเพื่อลดไข่
 และรักษาแผลในปาก ภายนอกใช้พอกฝี บรรเทาอาการบวมและคัน

ว่านหางจระเข้

ชื่ออื่น	หางตะเข้ (ภาคกลาง) ว่านไฟไหม้ (ภาคเหนือ)
ชื่อวิทยาศาสตร์	<i>Aloe vera</i> (L.) Burm.f.
ชื่อวงศ์	ASPHODELACEAE
การกระจายพันธุ์	แอฟริกา
การขยายพันธุ์	แยกหน่อ

ลักษณะทางพฤกษศาสตร์ ไม้ล้มลุกอายุหลายปี สูง 0.5-1 เมตร ลำต้นเป็นข้อปล้องสั้น ใบเป็นใบเดี่ยว ออกเรียงเวียนรอบต้น ใบหนาและยาว โคนใบใหญ่ ส่วนปลายใบแหลม ขอบใบเป็นหนามแหลมห่างกัน แผ่นใบหนาสีเขียว มีลายขาวอมสีเขียวอ่อน อวบน้ำ ข้างในเป็นวุ้นใสสีเขียวอ่อน ดอกออกเป็นช่อกระจุกที่ปลายยอด ก้านช่อดอกยาว ดอกสีแดงอมเหลือง โคนเชื่อมติดกันเป็นหลอด ปลายแยกเป็น 6 แฉก เรียงเป็น 2 ชั้น รูปแตร ผลเป็นผลแห้งรูปกระสวย

ประโยชน์ วุ้นจากใบ รักษาแผลไฟไหม้ น้ำร้อนลวก แผลสด

สนฉัตร

ชื่ออื่น

-

ชื่อวิทยาศาสตร์

Araucaria cookii R.Br. ex D.Don.

ชื่อวงศ์

ARAUCARIACEAE

การกระจายพันธุ์

เกาะนอร์ฟอล์ค ออสเตรเลีย

การขยายพันธุ์

เพาะเมล็ด ปักชำ

ลักษณะทางพฤกษศาสตร์ เป็นไม้ยืนต้น สูง 10-20 เมตร ลำต้น สีน้ำตาลเข้ม เปลือกต้นมักจะแตกออกเป็นสะเก็ด และจะมียางใสๆ สีน้ำตาลอ่อนไหลออกมา กิ่งแตกเป็นวงรอบต้น เป็นชั้นๆ มองดูเหมือนฉัตร ใบเป็นใบรูปเข็มสั้นๆ เรียงถี่ๆ รอบกิ่งมีจำนวนมาก สีเขียวเข้ม แข็ง ดอกเป็นพืชไร้ดอก มีแต่เมล็ดที่ติดอยู่ในโครงสร้างที่เป็นแผ่นอัดซ้อนกันแน่น ที่เรียกว่า cone เมล็ดมีขนาดกว้าง 1 เซนติเมตร ยาวประมาณ 3 เซนติเมตร

ประโยชน์ ปลูกเป็นไม้ประดับ

สบู่ดำ

ชื่ออื่น พมกैया มะเยา มะหัว มะหุ้งฮั่ว มะโห่ง
หงเทก (เหนือ) สบู่หัวเทศ สลอดดำ สลอดป่า
สลอดใหญ่ สีหลอด (กลาง)

ชื่อวิทยาศาสตร์ *Jatropha curcas* L.

ชื่อวงศ์ EUPHORBIACEAE

การกระจายพันธุ์ ทวีปอเมริกาเขตร้อน

การขยายพันธุ์ เพาะเมล็ด ปักชำ

ลักษณะทางพฤกษศาสตร์ เป็นไม้พุ่มยืนต้นขนาดกลาง สูงประมาณ 2-7 เมตร ลำต้นมีลักษณะเกลี้ยงเกลา ใบเป็นใบเรียบมี 4 แฉก คล้ายใบชะมวด แต่มีหยักตื้นกว่าใบที่เจริญเติบโตเต็มที่ มีขนาดเท่าฝ่ามือ ลำต้น ใบ ผล และเมล็ด มีสาร hydrocyanic สังเกตได้เมื่อหักลำต้น ส่วนยอดหรือส่วนก้านใบ จะมียางสีขาวขุ่นคล้ายน้ำมันไหลออกมา มีกลิ่นเหม็นเขียว ดอกเป็นช่อกระจุกที่ข้อส่วนปลายของยอด ขนาดดอกเล็กสีเหลืองมีกลิ่นหอมอ่อน ๆ มีดอกเพศผู้จำนวนมากและดอกเพศเมียจำนวนน้อยอยู่บนต้นเดียวกัน เมื่อติดผลแล้วมีสีเขียวอ่อนเกลี้ยงเกลาเป็นช่อพวงมีหลายผล เวลาสุกแก่จัดมีสีเหลืองคล้ายลูกจันทน์ รูปผลมีลักษณะทรงกลมขนาดปานกลาง เปลือกหนาปานกลาง ผล มี 3 พู โดยแต่ละพูทำหน้าที่ห่อหุ้มเมล็ดไว้ เมล็ดสีดำขนาดเล็ก สีตรงปลายเมล็ดมีจุดสีขาวเล็ก ๆ ติดอยู่ เมื่อเก็บไว้นานจุดนี้จะหดตัวเหี่ยวแห้งลง ขนาดของเมล็ดเฉลี่ย ความยาว 1.7-1.9 เซนติเมตร หนา 0.8-0.9 เซนติเมตร

ประโยชน์ น้ำยางใสป้ายริมฝีปากรักษาโรคปากนกกระจอก รักษาแผลในปาก แก้อาการปวดฟัน นำมาผสมกับน้ำมันมรดาป้ายลิ้นขาวในเด็กหยอดตาแดง หรือผสมกับน้ำเจือจางเป็นยาระบาย ลำต้นนำมาผ่าสับเป็นท่อนแช่น้ำอาบแก้โรคชางในเด็ก แก้โรคคันได้ ใบใช้ห่อข้าวสุกแล้วหมกขี้เถ้าให้เด็กกินแก้ตาแฉะ หรือนำมาห่อขี้สุร่อนนบท้องในหญิงคลอดบุตรอยู่ไฟ

ส้มจี๊ด

ชื่ออื่น ส้มมะปืด (ทั่วไป) กำกืด กิมกิด (จีน)
ส้มเกล้า (ระนอง)

ชื่อวิทยาศาสตร์ *Citrus japonica* Thunb.

ชื่อวงศ์ RUTACEAE

การกระจายพันธุ์ ถิ่นกำเนิดอยู่ในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ทั่วไป
ไม่ชอบน้ำขัง และ

การขยายพันธุ์ ขยายพันธุ์โดยการเพาะเมล็ด การตอนกิ่ง และทาบกิ่ง

ลักษณะทางพฤกษศาสตร์ ลำต้น สูง 1.5-3 เมตร กิ่งมีหนามแหลมคม ยาว 1-3 เซนติเมตร ใบเป็ใบรูปไข่กว้าง 2-4 เซนติเมตร ยาว 4-7 เซนติเมตร ปลายและโคนแหลม สีเขียวสดเป็นมัน มีหูใบขนาดเล็ก ดอกออกดอกเดี่ยว แต่มักออกรวมกันเป็นกลุ่ม มีสีขาว และกลิ่นหอมแรง ออกเป็นช่อสั้นตามซอกใบและปลายกิ่งกลีบเลี้ยงรูปถ้วย ปลายแยกเป็น 5 แฉก กลีบดอก 5 กลีบ ร่วงง่าย เมื่อบานจะมีเส้นผ่าศูนย์กลาง 1.5-2.5 เซนติเมตร ติดผลดก ผลค่อนข้างกลมเหมือนส้มทั่วไป แต่มีขนาดเล็ก เส้นผ่าศูนย์กลาง 1.5-3 เซนติเมตร ผิวบาง สีเขียว กลิ่นหอม เมื่อผลสุกมีสีเหลืองส้ม เนื้อมีรสเปรี้ยวจัด มีเมล็ด 1-3 เมล็ด รับประทานแทนมะนาวได้

ประโยชน์ น้ำส้มคั้นผสมเกลือเล็กน้อยจิบแก้ไอ ขับเสมหะ ดองเกลือ และทำให้แห้ง อมแก้เจ็บคอ แต่งรสเปรี้ยวในการทำน้ำผลไม้ ใช้ทำแยม

เสน่ห์จันทร์แดง

ชื่ออื่น -

ชื่อวิทยาศาสตร์ *Homalomena rubescens* Kunth.

ชื่อวงศ์ ARACEAE

การกระจายพันธุ์ เขตร้อนชื้นของทวีปเอเชีย และอเมริกา

การขยายพันธุ์ แยกหน่อ ปักชำลำต้น

ลักษณะทางพฤกษศาสตร์ เป็นพรรณไม้ล้มลุก ที่มีลำต้นเกิดจากหัวใต้ดิน ลำต้นตั้งตรงไม่แตกกิ่งก้านสาขา ต้นโตประมาณ 1-2 นิ้ว และลำต้นสูงประมาณ 4 นิ้ว นอกนั้นจะเป็นก้านใบและตัวใบ ใบเป็นใบเดี่ยว แตกใบออกตรงส่วนยอดของลำต้น ก้านใบเป็นสีแดงจะยาวกว่าแผ่นใบเสียดด้วยซ้ำ ตรงโคนก้านใบจะเป็นกาบห่อหุ้มลำต้นอยู่ ลักษณะของใบเป็นรูปหัวใจปลายแหลม โคนใบเว้าลึก พื้นใบเป็นสีเขียวสด แต่เส้นใบเป็นสีแดง ขนาดของใบกว้างประมาณ 4-8 นิ้ว ยาว 6-12 นิ้ว ดอกออกเป็นช่อ ตรงกลางต้น ลักษณะของดอกจะเป็นแท่งกลมและยาว ช่อดอกยาวประมาณ 3-4 นิ้ว อวบ และจะมีกาบสีแดงห่อหุ้มดอกเอาไว้ ผลมีขนาดเล็ก

ประโยชน์ ใบใช้รักษาแผล หัว (เหง้า) ใช้เป็นยาทาเฉพาะภายนอก ช่วยแก้โรคไขข้อ

หนุมานั่งแท่น

ชื่ออื่น ว่านเลือด (กลาง) หัวละมานั่งแท่น (ตะวันตก)

ชื่อวิทยาศาสตร์ *Jatropha godagricola* Hook.

ชื่อวงศ์ EUPHORBIACEAE

การกระจายพันธุ์ ทวีปเอเชีย เขตร้อนชื้นทั่วไป

การขยายพันธุ์ เพาะเมล็ด ปักชำกิ่ง

ลักษณะทางพฤกษศาสตร์ ไม้พุ่มมีน้ำยางใส ขนาดสูงประมาณ 1.5-3 เมตร ใบเป็นใบเดี่ยวขนาดใหญ่แผ่กว้าง ขอบใบเว้า 3 หรือ 5 แฉก ดอกออกเป็นช่อตามปลายกิ่ง มีดอกย่อยหลายดอก แต่ละดอกมีกลีบสีส้มจำนวน 5 กลีบ ผลสดสีเขียว เมื่อแก่ไม้แตกจะเปลี่ยนเป็นสีดำ

ประโยชน์ น้ำยางใช้ทารักษาแผลมีดบาด แผลสด แผลเปื่อย ฝี ช่วยห้ามเลือด

หนุมานประสานกาย

ชื่ออื่น	ว่านอ้อยช้าง (เลย)
ชื่อวิทยาศาสตร์	<i>Schefflera leucantha</i> R. Vig.
ชื่อวงศ์	ARALIACEAE
การกระจายพันธุ์	-
การขยายพันธุ์	ขยายพันธุ์โดยปักชำ ตอนกิ่ง หรือเพาะเมล็ด ขึ้นได้ดีในดินทุกประเภท

ลักษณะทางพฤกษศาสตร์ ไม้พุ่ม สูง 1-4 เมตร แตกกิ่งก้านต่ำใกล้พื้นดิน เปลือกต้นเรียบเป็นสีน้ำตาล ใบเป็นใบประกอบแบบนิ้วมือ ออกเรียงสลับ มีใบย่อย 6-8 ใบ รูปรี กว้าง 1.5-3 เซนติเมตร ยาว 5-8 เซนติเมตร โคนใบแหลม ปลายใบเรียวแหลม ขอบใบเรียบ แผ่นใบเรียบสีเขียวเป็นมัน ดอกออกเป็นช่อที่ปลายกิ่ง ดอกเล็กสีขาวนวล ผลเป็นผลมีเนื้อ รูปทรงกลม ขนาดเล็ก

ประโยชน์ ใบสดรักษาโรคหืด โรคแพ้ากาศ ขับเสมหะ รักษาโรคหลอดลมอักเสบ รักษาวัณโรคปอด แก้ไอ แก้อาเจียนเป็นเลือด ตำพอกแผลห้ามเลือด

เห็ดโคน

ชื่ออื่น	เห็ดตาบหมู เห็ดปลวก
ชื่อวิทยาศาสตร์	<i>Termitomyces robustus</i> (Beeli) Heim
ชื่อวงศ์	AMANITACEAE
การกระจายพันธุ์	ในประเทศเขตร้อนแถบทวีปแอฟริกา ประเทศเนปาล อินเดีย พม่า และไทยโดยจะพบมากแถบจังหวัดกาญจนบุรี นครราชสีมา ราชบุรี และเพชรบุรี
การขยายพันธุ์	ขึ้นเองตามธรรมชาติตามป่าโปร่ง จอมปลวก และที่ราบทั่วทุกภาค

ลักษณะทางพฤกษศาสตร์ เห็ดโคนมีหมวกดอกกลม ปลายแหลม เล็กน้อยคล้ายงอบ ด้านบนของหมวกเห็ดสีน้ำตาล เรียบหรือมีรอยย่น เล็กน้อย ด้านล่างหมวกเป็นครีบสีขาวเรียงชิดกัน ครีบดอกสีขาว ส่วนโคนจะพองโป่งออก ก้านดอกยาวหนา โป่งตรงกลางเล็กน้อย เนื้อเยื่อมีสีขาวนุ่มและเหนียว ก้านทรงกระบอกสีขาว ผิวเรียบ ยาวประมาณ 12-20 เซนติเมตร มีกลิ่นหอมเฉพาะตัว

ประโยชน์ ช่วยให้เจริญอาหาร บำรุงกำลัง แก้บิด คลื่นไส้ อาเจียน แก้ไอ ละลายเสมหะ น้ำที่สกัดจากเห็ดโคนสามารถยับยั้งเชื้อโรคบางชนิดได้ เช่น เชื้อไทฟอยด์

เห็ดหูหนูดำ

ชื่ออื่น เห็ดหูชะวะ เห็ดหูหนูจีน

ชื่อวิทยาศาสตร์ *Auricularia auricula* Judae.

ชื่อวงศ์ AURICULARIACEAE

การกระจายพันธุ์ เกิดบนขอนไม้ผุพังที่ชุ่มชื้น ในป่าเบญจพรรณ

การขยายพันธุ์ ขยายพันธุ์โดยการเพาะแบบก้อนเชื้อ และแบบขอน

ลักษณะทางพฤกษศาสตร์ ดอกเห็ดมีลักษณะเป็นแผ่นวุ้น คล้ายหูของหนู ไม่มีก้านดอก มีก้านสั้นมากหรือไม่มี เกิดขึ้นได้ดีในสภาพธรรมชาติที่มีอากาศร้อนชื้น เห็ดหูหนูสามารถเกิดขึ้นเองได้ตามขอนไม้ทั่วไปในช่วงฤดูฝน โดยเจริญออกมาจากขอนไม้หรือเปลือกไม้ที่ตายแล้ว สีน้ำตาลแดง รูปพัด ไม่มีด้าม กว้าง 2-6 เซนติเมตร หนา 1-2 มิลลิเมตร ผิวด้านบนเรียบและหยาบเป็นคลื่นเล็กน้อย ผิวด้านล่างสีอ่อนกว่า มีขนสั้นละเอียด และมีรอยจีบย่นหยาบเป็นแผ่นรัศมีออกไปจากโคนที่ยึดติดกับขอนไม้ เมื่อตัดเนื้อเห็ดตามขวางจะปรากฏมี 6 แถบ สปอร์รูปได้กรอก สี ไม่มีสี ขนาด 5-6 x 13-15 ไมโครเมตร ผิวเรียบ ก้านสปอร์รูปทรงกระบอก

ประโยชน์ ช่วยลดความข้นของเลือด เพราะมีสารอะดีโนซีน ซึ่งเป็นสารตัวเดียวกับที่มีในกระเทียมและหอมหัวใหญ่ จึงช่วยป้องกันโรคหลอดเลือดอุดตัน ทำให้เลือดไม่แข็งตัวไปอุดตันเส้นเลือดหัวใจ สมอง หรืออวัยวะอื่นๆ

บรรณานุกรม

- คณะบรรณานุกรมการสำนักพิมพ์บ้านและสวน. 2548. **สารานุกรมไม้ประดับในประเทศไทย เล่ม 2**. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ: บริษัท อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง จำกัด (มหาชน). 573 หน้า.
- ไฉน ยอดเพชร. 2542. **พืชผักอุตสาหกรรม**. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์ริ้วเขียว. 337 หน้า.
- ธัญญา เตชະศีลพิทักษ์. 2544. **ไม้ดอกแสนสวย**. กรุงเทพฯ: บริษัท อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง จำกัด (มหาชน). 301 หน้า.
- นิจศิริ เรืองรังสี และธวัชชัย มังคละคุปต์. 2547. **สมุนไพรไทย**. กรุงเทพฯ: บริษัทฐานการพิมพ์ จำกัด. 380 หน้า.
- ปิยะ เฉลิมกลิ่น รังสิมา ตันตขเลขา กมลวรรณ เอี่ยมกุล และ ชัยเชษฐ์ ตันถิ่นทอง. 2546. **หอมกลิ่นดอกไม้บานในเมืองไทย**. โครงการ BRT. กรุงเทพฯ: บริษัทจิรวัดน์ เอ็กเพรส จำกัด. 280 หน้า.
- พงษ์ศักดิ์ พลเสนา. 2550. **พืชสมุนไพรในสวนป่าสมุนไพรเขาหินซ้อน ฉบับสมบูรณ์**. ปราจีนบุรี: ห้างหุ้นส่วนจำกัด เจตนารมณัฎณ์ท์. 301 หน้า.
- เพียว เหมือนวงษ์ญาติ. 2545. **ประโยชน์ของสมุนไพรในงานสวนพฤกษศาสตร์โรงเรียน**. กรุงเทพฯ: บริษัทแสงมงคล ออฟเซ็ท การพิมพ์ จำกัด. 178 หน้า.
- พรรณเพ็ญ ฉายปรีชา. 2548. **พรรณไม้เพื่อการตกแต่ง**. กรุงเทพฯ: บริษัทอมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง จำกัด (มหาชน). 293 หน้า.
- เพ็ญญา ททรัพย์เจริญ. 2549. **สมุนไพรในอุทยานแห่งชาติภาคเหนือ**. กรุงเทพฯ: บริษัทสามเจริญพาณิชย์ (กรุงเทพ) จำกัด. 215 หน้า.
- พิสุทธิพร ฉ่ำใจ. มปป. **สมุนไพร สรรพคุณและประโยชน์เพื่อการนำไปใช้**. กรุงเทพฯ: ต้นธรรมสำนักพิมพ์. 344 หน้า.

- มูลนิธิการแพทย์แผนไทย. 2547. **ผักพื้นบ้านภาคเหนือ**. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ: บริษัท สามเจริญพาณิชย์ (กรุงเทพ) จำกัด. 280 หน้า.
- ราชบัณฑิตยสถาน. 2546. **อนุกรมวิธานพืชอักษร ก**. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ: หจก. อรุณการพิมพ์. 523 หน้า.
- ราชบัณฑิตยสถาน. 2550. **เห็ดในประเทศไทย**. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ: หจก. อรุณการพิมพ์. 272 หน้า.
- วุฒิ วุฒิธรรมเวช. 2540. **สารานุกรมสมุนไพร รวบรวมหลักเภสัชกรรมไทย**. กรุงเทพฯ: ไอเดียเนลโตร์. 618 หน้า.
- เศรษฐมนตร์ กาญจนกุล. 2550. **ร้อยพรรณพฤกษา พรรณไม้ดอกไม้ประดับ 1**. กรุงเทพฯ: บริษัท วิ.พรินท์ (1991) จำกัด. 112 หน้า.
- สุรชัย มัจฉาชีพ. 2538. **วัชพืชในประเทศไทย**. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แพรวพิทยา. 200 หน้า.
- องค์การสวนพฤกษศาสตร์ สำนักนายกรัฐมนตรื. 2543. **สวนพฤกษศาสตร์สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ เล่ม 3**. พิมพ์ครั้งที่ 4. กรุงเทพฯ: โอ.เอส.พรินต์ติ้งเฮาส์. 255 หน้า.
- องค์การสวนพฤกษศาสตร์ สำนักนายกรัฐมนตรื. 2544. **สวนพฤกษศาสตร์สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ เล่ม 4**. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพฯ: โอ.เอส.พรินต์ติ้งเฮาส์. 151 หน้า.
- องค์การสวนพฤกษศาสตร์ สำนักนายกรัฐมนตรื. 2544. **สวนพฤกษศาสตร์สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ เล่ม 5**. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ: โอ.เอส.พรินต์ติ้งเฮาส์. 205 หน้า.
- เอื้ออมพร วิสมหมาย. 2547. **ไม้ป่ายืนต้นของไทย 1**. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์ เอช เอ็น กรี๊ป จำกัด. 652 หน้า.

ดัชนีชื่อภาษาไทย

ก

กระเจี๊ยบมอญ	9
กระตังใบ	11
กระทือ	13
กาหลง	15

ข

ขมิ้นชัน	17
ขี้กาขาว	19
เข้าพรรษา	21

ค

คาวตอง	27
คำแสด	23
แคแสด	25

จ

จันทน์กะพ้อ	29
แจנג	31

ด

ดีปลี	33
โตไม่รู้ล้ม	35

ต

ตรีชวา	45
ตองกง	37
ตองแตก	39
ตะลิงปลิง	41
ตาว	43
ตีนตุ๊กแก	47
เตยหอม	49

น

นางแย้ม	51
---------	----

ผ

ผกากรอง	53
ผักนึ่งทะเล	55
ไผ่น้ำเต้า	57
ผ่าง	59
ผื่นต้น	61

พ

พญากาลัก	63
พนมสวรรค์	65
พลับพลึง	67
พลับพลึงตีนเป็ด	69
พัญเจียว	71

พิภูล	73
พุดซ้อน	75
พุทธรักษา	77
เพชรสังฆาต	79
ไพล	81

ฟ

ฟักข้าว	83
---------	----

ม

มะกรูด	89
มะกล่ำต้น	85
มะกอก	87
มะเดื่ออุทุมพร	91
มะขาม	93
มะพร้าว	95
มะอึก	97
มังคุด	99
มาลัยทอง	101
มือพระนารายณ์	103

ย

ยอ	105
ยี่โถ	107

ร

รางจืด	109
--------	-----

ล

ลั่นทม	111
เล็บครุฑ	113

ว

ว่านกาบหอยเล็ก	115
ว่านกาบหอยใหญ่	117
ว่านตะขาบ	119
ว่านธรณีสาร	121
ว่านหางจระเข้	123

ส

สนฉัตร	125
สบู่ดำ	127
ส้มจี๊ด	129
เสน่ห์จันทร์แดง	131

ห

หนุमानนั่งแท่น	133
หนุमानประสานกาย	135
เห็ดโคน	137
เห็ดหูหนูดำ	139

ดัชนีชื่อวิทยาศาสตร์

A

<i>Abelmoschus</i>	9
<i>Adenanthera</i>	
<i>Aloe</i>	123
<i>Araucaria</i>	125
<i>Arenga.</i>	43
<i>Auricularia</i>	139
<i>Averhoa</i>	41

B

<i>Baliospermum</i>	39
<i>Bambus</i>	57
<i>Bauhinia</i>	15
<i>Bixa</i>	23
<i>Bryonia</i>	19

C

<i>Caesalpinia</i>	59
<i>Canna</i>	77
<i>Cissus</i>	79
<i>Citrus</i>	89
<i>Citrus</i>	129
<i>Clerodendrum</i>	51, 45, 65
<i>Cocos</i>	95

<i>Cordyline</i>	93
<i>Crinum</i>	67
<i>Curcuma</i>	17

E

<i>Elephantopus</i>	35
---------------------	----

F

<i>Ficus</i>	91
<i>Fortunella</i>	129

G

<i>Garcinia</i>	99
<i>Gardenia</i>	75
<i>Globba</i>	21

H

<i>Homalomena</i>	131
<i>Houttuynia</i>	27
<i>Hymenocallis</i>	69

I

<i>Ipomoea</i>	55
----------------	----

J

<i>Jatropha</i>	53, 61, 127, 133
-----------------	------------------

L

Leea 11, 63

M

Maerua 31

Mimusops 73

Momordica 83

Morinda 105

Muchlenbeckia 119

N

Nerium 107

P

Pandanus 49

Petreovitex 101

Phyllanthus 121

Piper 33

Plumeria 111

Polyscias 113

R

Rhoeo 117

S

Schefflera 135

Solonom 97

Spathodea 25

Spondias 87

Stachytarpheta 71

T

Termitomyces 137

Thumbergia 109

Thysanolaena 37

Tradescantia 115

Trida 47

V

Vatica 29

X

Xyphidium 103

Z

Zingiber 13, 81

คณะผู้จัดทำ

หนังสือพรรณไม้ในมหาวิทยาลัยราชภัฏอุตรดิตถ์ เล่มที่ 7

ผู้ช่วยศาสตราจารย์กฤตา ชุ่มจันทร์จิรา

อาจารย์พิชัย ใจกล้า

อาจารย์มนัส ดาเกลี้ยง

อาจารย์ ดร.วิมลฉัตร สมนิยาม

นายศุภวัฒน์ ไสแจ่ม

อาจารย์พิชัย ใจกล้า

นายศุภวัฒน์ ไสแจ่ม

นางสาวธนิภานต์ พุ่มชาวสวน

นายศุภวัฒน์ ไสแจ่ม

ประธานกรรมการ

รองประธานกรรมการ

กรรมการ

กรรมการ

กรรมการและเลขานุการ

บรรณาธิการ

รวบรวมและเรียบเรียง

รวบรวมและเรียบเรียง

ถ่ายภาพ/ออกแบบ

มหาวิทยาลัยราชภัฏอุตรดิตถ์

27 ถนนอินใจมี ตำบลท่าอิฐ อำเภอเมือง จังหวัดอุตรดิตถ์ 53000

โทรศัพท์ 0-5541-1096 โทรสาร 0-5541-1296 <http://www.unu.ac.th>